

Soğuk Savaş Sonrasında Kırım'ın ve Kırım Tatar Türklerinin Statüsü

Bahadır Bumin ÖZARSLAN*

Özet

Stratejik bir öneme sahip olan Kırım yarımadası, Soğuk Savaş sonrasında Ukrayna sınırları içinde yer almıştır. Ukrayna, muhtelif sebeplerden dolayı Kırım'a özerk bir statü tanımıştır. Öte yandan Kırım'da değişik etnik gruplar yaşamaktadır. Bunlardan biri de Kırım Tatar Türkleridir. Yarımadanın yerli halkı olan Kırım Tatar Türkleri, ulusal azınlık statüsüne sahiptir. Son dönemde Kırım'da yaşanan gelişmeler sonrası Ukrayna, Kırım Tatar Türklerine yerli halk statüsü de vermiştir. Bu makalede, Kırım'ın ve Kırım Tatar Türklerinin statüsü incelenecektir. Ayrıca Kırım'ın Rusya Federasyonu tarafından ele geçirilmesi sürecinde Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ve Ukrayna makamları tarafından alınan bazı kararlar da hukuki açıdan değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kırım, Kırım Tatar Türkleri, Özerklik, Ulusal Azınlık, Yerli Halk Statüsü, Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkı

The Status of Crimea and the Crimean Tatar Turks after the Cold War

Abstract

Crimea peninsula, is of strategic importance, has been located in Ukraine after the Cold War. Ukraine gave an autonomous status due to various reasons. On the other hand different ethnic groups are living in Crimea. One of these groups is Crimean Tatar Turks. Crimean Tatar Turks, the indigenous people of the peninsula, hold the status of national minority. After the recent developments in Crimea, Ukraine has also given the status of indigenous people to Crimean Tatar Turks. This

* Dr., Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı, Hukuk Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi. E-Mail: ozarslan36@yahoo.com. Bu makale, Kırım Davası ile ilgili fedakarca çalışmalar yürüten rahmetli Mehmet Akif Albayrak'a ithaf edilmiştir.

paper looks into the status of Crimea and the Crimean Tatar Turks. Moreover, in the process of Russian Federation's invasion of Crimea, some of the resolutions and the decisions taken by the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and the authorities of Ukraine will be evaluated in terms of law.

Keywords: *Crimea, Crimean Tatar Turks, Autonomy, National Minority, Status of Indigenous People, Right to Self Determination*

Giriş

Karadeniz'in kuzey kıyılarında yer alan Kırım, tarih boyunca pek çok milletin egemenlik mücadelesine sahne olmuş bir yarımadadır. Bu yarımada üzerinde, uzun yüzyıllardır Kırım Tatar Türkleri de yaşamaktadır.¹ Bizans İmparatorluğu döneminde Kısmen Hazar Türklerinin egemenliğinde kalan Kırım'da önce Peçenek Türkleri, XI. yüzyılın ortalarından itibaren de Kuman/Kıpçak Türkleri hakim olmuşlardır. 1240 yılından başlayarak Altınorda Devleti'nin bölgeye hakim olmasıyla birlikte Kıpçak Türklerinin değişik boylarına mensup kitleler, Kırım'da Türk hakimiyetini pekiştirmiştir. Altınorda Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesiyle birlikte devletin toprakları bölünmüş ve Türk hanlıkları kurulmuştur. Ortaya çıkan Türk hanlıkları içerisinde en büyüğü Kırım Hanlığı'dır.² 15. yüzyılın ortasında kurulan bu hanlık, 1475-1478 yılları arasında devam eden iç çekişmeler ve Osmanlı Devleti'nin müdahalesi neticesinde

1 Kırım'da tarih boyunca, ağırlıklı olarak Türklerin Kıpçak boyuna mensup pek çok grup var olmuştur. Günümüzde bu bölgede yaşayan Türk topluluklarının ezici çoğunluğu Tatar Türkleridir. Tatar Türkleri için yaygın olarak "Kırım Tatarları" tabiri kullanılmaktadır. Ukrayna Anayasası'nda ve iç hukuk düzenlemelerinde de "Kırım Tatarları" şeklinde bir isimlendirme yapılmıştır. Bu makalede ise "Kırım Tatarları" tabiri yerine "Kırım Tatar Türkleri" ifadesi kullanılmıştır. Kırım Tatarları olarak bilinen topluluk da Türklerin Kıpçak boyuna mensup bir etnik Türk grubudur. Dolayısıyla "Kırım Tatarları" tabiri, etnik bir isimlendirmedir. Bu sebeple daha kuşatıcı olması ve milli kimliği daha doğru ifade etmesi sebebiyle "Kırım Tatar Türkleri" tabiri tercih edilmiştir. Ayrıca konunun Kırım'daki diğer Türk grupları olan Ahıskalı Türkleri, Kırımçak Türklerini ve Karaim Türklerini kapsamaması, böyle bir isimlendirmeyi zorunlu kılmıştır. Öte yandan, "Kırım Tatar Türkleri" tabirinin kullanılmasının bir başka sebebi de Rusya Federasyonu (RF) sınırları içinde yaşayan ve "Kazan Tatarları" olarak bilinen bir başka Tatar Türk topluluğunun bulunmasıdır. RF sınırları içinde değişik bölgelerde yaşayan ve ciddi bir nüfusa sahip olan Kazan Tatar Türkleri, bu makalenin konusu dışında olduğu için makalede "Tatar Türkleri" tabiri yerine "Kırım Tatar Türkleri" şeklinde bir kullanım tercih edilmiştir.

2 Akdes Nimet Kurat, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri* (Ankara: Murat Kitabevi Yayınları, 1992), s. 203-204.

Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. Kırım'daki Osmanlı-Türk hakimiyeti, 1769-1774 Türk-Rus Savaşı sonucunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile son bulmuştur. Bir süre bağımsız kalan Kırım Hanlığı, Çariçe II. Yekaterina'nın 1783'te aldığı bir kararla işgal edilmiş ve Rus Çarlığı'nın bir parçası haline gelmiştir.³

Kırım'daki Türk hakimiyetinin son bulduğu 1783 yılı itibarıyla savaş esirleri dışında, Kırım'da meskûn bir Rus kitlesi bulunmamaktadır. Bu tarihten itibaren Rus idareciler, bölgeye bir Rus göçü başlatarak Kırım'ı, Rus coğrafyasının bir parçası haline getirme stratejisi uygulamışlardır. 1917'ye kadar çoğunluğunu Rusların teşkil ettiği, yirmiden fazla millete mensup göçmenin Kırım'a yerleşmesiyle birlikte çoğunluk, Kırım'ın bu yerli olmayan kitlesinin eline geçmiştir. Öte yandan Kırım'daki yerli Türkler, Rus hakimiyetinin ilk yüzyılı içerisinde aşama aşama “ak topraklar” olarak tabir ettikleri Osmanlı Devleti'ne göç etmeye başlamışlardır. Özellikle 1853-1856 yılları arasında cereyan eden Kırım Savaşı sonrasında başlayan göçler esnasında asgari 200.000 kişilik bir kitle, Türkiye'ye göç etmiştir. Bu göçler de demografik yapının Kırım Tatar Türkleri aleyhine işleminde, önemli bir rol oynamıştır. Kırım Savaşı gerçekleşen göçlerle birlikte Kırım Tatar Türkleri demografik üstünlüklerinin yanı sıra yarımada'daki ekonomik etkinliklerini de kesin olarak kaybetmişlerdir.⁴

Rusya'da 1917'de gerçekleşen Bolşevik İhtilali sonrasında bir grup milliyetçi tarafından Kırım Tatar Özerk Cumhuriyeti kurulmaya çalışılmış ancak bu teşebbüs, Bolşevikler tarafından akamete uğratılmıştır. 1917'de yaşanan dönüşüm neticesinde Bolşevikler 1921'de, özerk statüde bir Kırım Cumhuriyeti kurmuşlardır. Kısa bir süre oluşan özgürlükçü bir ortam eliyle Kırım Tatar Türkleri kültürel olarak bir canlanma dönemi yaşamışsa da 1920'lerin sonundan itibaren durum değişmiş ve özellikle Kırım Tatar Türklerinin aydın sınıfı, ölümle veya sürgünle cezalandırılmıştır.⁵ Özerk Kırım Cumhuriyeti, 1917 Bolşevik İhtilali ile birlikte kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyet-

3 Bakınız, Б. А. Сиборенко, 'Политическая история Крымского ханства', в С. Я. Козлов и Л. В. Чиждова, Ответственные редакторы, *Тюркские Народы Крыма*, (Москва: Наука, 2003), ст. 161-176; Mehmet Akif Albayrak, *Yeşil Ada Kırım* (Ankara: Türk Dünyası Kültür ve Sanat Derneği Yayınları, 2004), s. 23-24; Alan Fisher, *Kırım Tatarları* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2009), s. 15-26, 75-103.

4 Bakınız, Hakan Kırımlı, *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905-1916)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010), s. 5-17.

5 Bakınız, Albayrak, 2004, s. 26-27; İsmail Aydıngün, “Ne Doğu Ne Batı, Hem Doğu Hem Batı: Avrasya'nın Geçiş Ülkesi Ukrayna”, içinde İsmail Aydıngün ve Çiğdem Balım, der., *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna, Türk Dilli Halklar-Türkiye ile İlişkiler, II. Kitap* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2012), s. 256-257.

ler Birliği (SSCB) döneminde idari olarak Rusya Sovyet Federalist Sosyalist Cumhuriyeti'ne (RSFSC) bağlanmış, 1954'te SSCB lideri Hruşov'un bir hediyesi olarak Ukrayna'ya katılmıştır.⁶

SSCB döneminde Kırım ile ilgili önemli bir gelişme de İkinci Dünya Savaşı esnasında, SSCB lideri Stalin'in emriyle Kırım Tatar Türklerinin yarımadadan sürülmesidir. Kırım'ın Alman işgalinden kurtulmasının ardından 18.05.1944'te başlayan, üç gün süren ve Almanlarla işbirliği yapma gerekçesine dayanan bu uygulama neticesinde Kırım'daki Türk nüfus zorunlu göçe tabi tutulmuş ve Kırım Tatar Türklerinin yerine, ağırlıklı olarak Ruslar olmak üzere muhtelif Slav toplulukları iskan edilmiştir. Yarımadanın demografik yapısını kökten değiştiren bu uygulama, Soğuk Savaş döneminde kısmen geri alınsa da Kırım Tatar Türkleri, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte oldukça zor şartlar altında Kırım'a geri dönmüştür. Buna rağmen, Kırım'a geri dön(e)meyen yerli Türklerin sayısı oldukça fazladır. Sürgün edilip Kırım'a geri dönemeyen yerli Türklerin sayısı, Kırım'a geri dönen yerli Türklerin nüfusuna eş değer bir orandadır.⁷ Dolayısıyla Kırım'ın günümüzdeki demografik yapısı, Rus Çarlığı döneminden başlayan değişik uygulamalar ve 1944'teki sürgün sebebiyle tarihi gerçeklerle uyumlu olmayan, yapay bir durum arz etmektedir. Kırım Tatar Türklerinin nüfusu şu anda yaklaşık 250.000'dir ve bu sayı, Kırım nüfusunun % 12'sine tekabül etmektedir.⁸

SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetlerden biri de Ukrayna'dır. Bağımsız bir devlet statüsüne kavuşan Ukrayna sınırları içinde Kırım da yer almıştır. Bu makalede, SSCB sonrası dönemde Ukrayna'nın içinde yer alan Kırım'ın ve Kırım Tatar Türklerinin statüsü ele

6 Bakınız, Albayrak, 2004, s. 27, 29; Сергей Рафаилович Гриневецкий и др., *Геополитическое Казино Причерноморья* (Moskva: Восток-Запад, 2009), ст. 180-181; Sergey Rafailoviç Grinevetskiy vd. *Geopolitičeskoye Kazino Pričernomor'ya* (Moskva: Vostok-Zapad, 2009), s. 180-181; Kemal Özcan, *Kırım Türklerinin Varoluş Mücadelesi Kırım Dramı* (İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, 2010), s. 13-14, 129-141; Alaeddin Yalçınkaya, "Karadeniz Politikalarında Anahtar Bölge: Kırım", içinde Yıldırım Turan vd., der., *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Üzerine 3. Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi: Uyuşmazlık Çözümü, İşbirliği ve Demokratikleşme, Konferans Bildirileri Tam Metinleri* (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2013), s. 119-120.

7 Bakınız, Necip Hablemitoğlu, *Yüzbinlerin Sürgünü: Kırım'da Türk Soykırımı* (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2004), s. 65-72, 91-94, 105-163; Albayrak, 2004, s. 28-31; Seçil Öraz, "The Struggle and the Response in Stalin's Deportation Policy: The Case of Crimean Tatars", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt. 6, Sayı. 2, Kış 2006, s. 411-422; Kemal Olçar, *Karadeniz Politikaları ve Türkiye-Ukrayna Stratejik İlişkileri* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007), s. 377-413; Thomas Benedikter, *Modern Özerklik Sistemleri* (Ankara: Nika Yayınevi, 2014), s. 233.

8 Kırım'daki demografik yapıyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bakınız, <http://www.vatankirim.net/yazi.asp?yaziNo=129>.

alınacaktır. Ukrayna Anayasası, Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası ve yine Ukrayna iç hukukunun bir parçası olan Ulusal Azınlıklar Yasası temelinde yapılacak bu inceleme, güncel gelişmelere ışık tutması bakımından önem taşımaktadır. Bilindiği üzere, son günlerde yaşanan hızlı gelişmeler neticesinde Kırım yarımadası, RF tarafından ilhak edilmiştir. Bu ilhak sürecinde bazı parlamento kararları ortaya çıkmıştır. Ukrayna Anayasası ve uluslararası hukuk açısından irdelenmeye muhtaç olan bu kararlar da bu çalışma çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Öte yandan şu anda fiilen Rusya'nın egemenliği altında olan Kırım'ın ve Kırım Tatar Türklerinin statüleriyle ilgili olarak RF yetkili organlarının aldığı kararlar ve yaptığı uygulamalar, çalışmanın konusu dışında tutulmuştur.

SSCB Sonrası Kırım'ın Statüsü: Ukrayna Anayasası'na Göre Kırım'ın Statüsü

SSCB'nin dağılması ve Ukrayna'nın bağımsızlığını ilan etmesi üzerine Kırım, Ukrayna toprakları içinde kalmıştır. Ukrayna Anayasası'na⁹ göre Kırım, özerk bir cumhuriyet statüsündedir.¹⁰ Ukrayna Anayasası'nın "Kırım Özerk Cumhuriyeti" başlıklı X. Bölümü'nde bu statünün çerçevesi çizilmiştir. 134. maddeden başlayıp 139. maddeyi de içine alan bu bölüm ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin zikredildiği diğer ilişkili maddeler, aşağıda incelenecektir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Ukrayna Toprak Yapısı İçindeki Yeri

Kırım Özerk Cumhuriyeti, "Ukrayna'nın Toprak Yapısı" başlıklı IX. Bölüm'de açıkça zikredilmiştir. İki maddeden oluşan bu bölümün ilk maddesi olan Uk-

9 Ukrayna'nın mevcut anayasası, Ukrayna Yüksek Meclisi'nde 28.06.1996 tarihinde kabul edilmiş ve 01.02.2011 ile 19.09.2013 tarihlerinde iki defa değişikliğe uğramıştır. Ukrayna Anayasası'nın tam metni için bakınız, Ukrayna Anayasa Mahkemesi Resmi İnternet Sayfası, <http://www.ccu.gov.ua/en/doccatalog/list?currDir=12083>; Ukrayna Anayasası'nın Türkçe metni için bakınız, T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk İşbirliği Kalkınma Ajansı (TİKA), *Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türkmenistan, Ukrayna Ülkelerinin Anayasaları* (Ankara: Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Yayını, 1999), s. 283-363.

10 Egemen bir devlet sınırları içinde belirli bir topluluğa idari düzlemde bazı yetkiler veren özerklik, uluslararası hukuk açısından genel olarak uzlaşmış bir tanıma sahip değildir. Her devletin kendi egemenlik yetkisi kapsamında sınırlarını çizdiği özerklik kavramı, Ukrayna'nın Kırım Özerk Cumhuriyeti'ne tanıdığı olduğu gibi genellikle belirli bir bölgeyle sınırlıdır. İlgili devletin kendi anayasal ve yasal düzenlemelerinin belirleyici olduğu özerklik, bu yönüyle bakıldığında uluslararası müdahaleye kapalı olan ve bir devletin kendi iradesiyle hayata geçen bir duruma işaret eder. Ayrıntılı bilgi için örnek olarak bakınız, Mehmet Emin Akgül, *İdari Örgütlenme ve Siyasi Yönetim İlkesi Olarak Özerklik Kavramı* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2013), s. 5-39; Benedikter, 2014, s. 25-121.

rayna Anayasası'nın 132. maddesinde, Ukrayna'nın toprak yapısının Ukrayna devlet topraklarının birliğine ve bölünmezliğine dayandığı belirtilmiştir. Ayrıca bu maddede bölgelerin kendi tarihi, ekonomik, ekolojik, coğrafi ve demografik özellikleri ile etnik ve kültürel geleneklerinin dikkate alındığı ifade edilmiş ve dengeli sosyo-ekonomik gelişme ilkelerine dayanıldığına vurgu yapılmıştır. Bu maddenin devamı niteliğindeki 133. maddede, Ukrayna'nın idari ve toprak yapısının Kırım Özerk Cumhuriyeti'nden, bölgelerden, şehirlerden, şehir bölgelerinden, yerleşim merkezlerinden ve köylerden oluştuğu belirtilmiştir. İlk fıkradaki bu yapısal sınıflandırmanın ardından 133. maddenin ikinci fıkrasında, bahsi geçen sınıflandırma somutlaştırılmıştır. Sayma yoluyla belirtilen bu yapıda, ilk zikredilen birim Kırım Özerk Cumhuriyeti'dir.¹¹

IX. Bölüm'deki bu yapılanmanın ilk izlerine, "Kırım Özerk Cumhuriyeti" başlıklı X. Bölüm'ün ilk maddesinde rastlanmaktadır. X. Bölüm'ün ilk maddesi olan 134. maddede, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Ukrayna'nın ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmiştir. Maddede ayrıca Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Ukrayna Anayasası ile belirlenmiş sınırlar dahilinde, yetkisi içerisinde kalan konularda karar verebileceği ifade edilmiştir.

IX. Bölüm'deki maddeler ile 134. maddeye bakıldığında, Ukrayna topraklarının birliği ve bölünmezliği vurgusu dikkat çekmektedir. Ayrıca Ukrayna sınırları içinde yaşayan vatandaşlar arasındaki farklılıkların göz ardı edilmediğinin belirtilmesi, Ukrayna'nın türdeş (homojen) olmayan yapısının anayasal güvenceye sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. 132. maddede yapılan bu tespitlerin ardından 133. maddede idari yapılanmanın çerçevesi çizilmiş ve bu yapı, somutlaştırılmıştır. Sayma yoluyla tek tek belirtilen illerin dışında açıkça zikredilen ilk birim, Kırım Özerk Cumhuriyeti'dir. Maddeye genel olarak bakıldığında Ukrayna'nın toprak yapısının Kırım Özerk Cumhuriyeti ve diğer idari birimlerden oluştuğu sonucu çıkmaktadır. Bu da Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni ayrıcalıklı kılan bir durumdur. Öte yandan 134. madde ise 132. ve 133. maddelerin Kırım Özerk Cumhuriyeti açısından yarattığı sonucun bir eseridir. Tanınan bu ayrıcalık karşılığında, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin de Ukrayna'nın ayrılmaz bir parçası olduğuna dikkat çekilmiş ve anayasal çerçeveye belirlenmiş konularda sınırlı bir karar verme yetkisine sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu düzenlemelerden çıkan netice, Ukrayna Devleti'nin Kırım

11 Ukrayna Anayasası'nın 133. maddesinin 2. fıkrasında göre Kırım Özerk Cumhuriyeti sınırları içinde olmakla birlikte Akyar (Sivastopol) şehri de sayma yoluyla belirtilmiştir. Bunun gerekçesi ise aynı maddenin 3. fıkrasında ortaya çıkmaktadır ki bu fıkra uyarınca Akyar şehri, Ukrayna'nın başkenti Kiev ile birlikte özel statüye sahip bir şehir niteliğindedir.

Özerk Cumhuriyeti'ne, çerçevesi Ukrayna Anayasası'nda belirlenmiş olan bölgesel bir özerklik tanımıdır.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Organları

Yasama Organı

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yasama organı, Ukrayna Anayasası'nın 135. ve 136. maddelerinde belirtilmiştir. Bu maddelere göre Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yasama organı, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'dir. 136. madde uyarınca bu organ aynı zamanda, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin temsil kurumudur.

Ukrayna Anayasası'nın 135. maddenin 2. fıkrasına göre Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin normatif yasal tasarrufları, Ukrayna Anayasası'na ve yasalarına aykırı olamaz. Ayrıca bu yasal tasarruflar, Ukrayna Anayasası ve yasaları dışında Ukrayna Cumhurbaşkanı ve Ukrayna Bakanlar Kurulu kararlarıyla da uyumlu olmak zorundadır.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin oluşumu ise 136. maddede belirtilmiştir. Maddeye göre Yüksek Meclis üyeleri, eşit ve gizli oyla yapılan seçimle belirlenir. Seçimler, tek derecelidir. Seçilen milletvekillerinin görev süresi ise beş yıldır. Bununla birlikte, Yüksek Meclis'in feshi halinde, milletvekillerinin görevi de kendiliğinden son bulur. Beş yılda bir düzenli olarak yapılan seçim, Ekim ayının son Pazar günü gerçekleştirilir.

Ukrayna Anayasası'nda Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yasama organı olarak belirtilen Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin yetkileri, oluşumu ve işleyişi 136. maddenin 5. fıkrasına göre Ukrayna Anayasası ve yasaları ile yetkisi dahilindeki konularla ilgili olarak Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından belirlenir. Sınırlı bir yetkiye sahip olan bu organ, 135. maddenin 2. fıkrasına göre yine aynı zamanda Ukrayna Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu kararlarına yani Ukrayna merkezi hükümeti yürütme organlarına da aykırı hareket etmemekle yükümlüdür.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ile ilgili bir diğer önemli husus ise bu organın Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni temsil eden kurum olmasıdır. Bu durumda, aşağıda ele alınacak olan Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yürütme organına ve bu organı temsil eden makama Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni herhangi bir şekilde temsil görevi verilmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Yüksek Meclis, Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni temsil tekeline sahiptir.

Yürütme ve Yargı Organları

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yürütme organı, Ukrayna Anayasası'nın 136. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddenin 4. fıkrasına göre yürütme organı, Kırım Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi'dir. Bakanlar Konseyi'nin başkanı, Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın onayı alınarak Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından tayin edilir ve yine aynı şekilde görevden alınır.

Ukrayna Anayasası'nın 136. maddesinin 5. fıkrasına göre Kırım Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi'nin yetkileri, oluşumu ve işleyişi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi gibi Ukrayna Anayasası ve yasaları ile yetkisi dahilindeki konularla ilgili olarak Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından belirlenir. Bunun dışında Bakanlar Konseyi, 135. maddenin 2. fıkrası uyarınca Ukrayna merkezi hükümeti yürütme organlarını oluşturan Ukrayna Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Konseyi kararlarına da aykırı hareket etmemekle yükümlüdür.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin ayrıca belirlenmiş yargı organları bulunmamaktadır. Ukrayna Anayasası'nın 136. maddesinin 6. fıkrasına göre adli meseleler, Ukrayna mahkemeleri birleşik sistemi tarafından yürütülür.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Yetkileri

Kırım Özerk Cumhuriyeti'ne tanınan yetkiler, 138. maddede düzenlenmiştir. Maddede on bent halinde belirtilen hususlar şu şekildedir:

- Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi milletvekili seçimlerini düzenlemek, oluşturulan seçim komisyonunu onaylamak,
- Yerel referandumları düzenlemek ve gerçekleştirmek,
- Kırım Özerk Cumhuriyeti'ne ait mülkleri idare etmek,
- Ukrayna'nın merkezi vergi ve bütçe politikası çerçevesinde Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin bütçesini hazırlamak, onaylamak ve uygulamak,
- Sosyo-ekonomik ve kültürel gelişim, doğanın akılcı (rasyonel) kullanımı ve ulusal programlara uygun olarak çevrenin korunması amacıyla Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin programlarını hazırlamak, onaylamak ve hayata geçirmek,
- Tatil mekanlarını belirlemek ve tatil yerlerinin sıhhi koruması için bölgeler oluşturmak,
- Vatandaşların hakları ve özgürlükleri ile ulusal uyumun korunmasına, yasal düzeni ve kamu güvenliğini korumayı teşvik etmeye katılmak,

- Kırım Özerk Cumhuriyeti'ndeki resmi dil ile ulusal dillerin ve kültürlerin kullanılmasını ve gelişmesini sağlamak, tarihi anıtları kullanmak ve korumak,
- Sınırdışı edilen kişilerin dönüşü amacıyla devlet programlarının geliştirilmesine ve gerçekleştirilmesine katılmak,
- Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde veya belirli bölgelerinde acil bir durum ve ekolojik bir acil durum bölgesi kurulması girişiminde bulunmak.

Yukarıda bahsedilen konular dışında, Ukrayna Anayasası'nın 138. maddesinin son bendine göre Kırım Özerk Cumhuriyeti'ne, Ukrayna yasaları tarafından başka yetkiler de verilebilir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yetki kullanabileceği normatif konular da Ukrayna Anayasası'nda sayma yoluyla belirtilmiştir. Ukrayna Anayasası'nın 137. maddesine göre Kırım Özerk Cumhuriyeti, tarım ve ormancılık; toprak ıslahı ve madencilik; kamu işleri, el sanatları ve ticaret; hayır işleri; şehir inşası ve mesken idaresi; turizm, otelcilik ve fuarcılık; müzeler, kütüphaneler, tiyatrolar, diğer kültürel kuruluşlar, tarihi ve kültürel yapıtlar; kamu taşımacılığı, yollar ve su kaynakları; avcılık ve balıkçılık ile sağlık ve hastane hizmetleri konularında yasal düzenlemeler yapabilir. Aynı maddenin son fıkrasına göre Ukrayna Cumhurbaşkanı, bu konulardaki düzenlemelerin Ukrayna Anayasası'na ve yasalarına aykırı olması gerekçesine dayanarak Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin söz konusu düzenlemelerini askıya alabilir. Ancak Ukrayna Cumhurbaşkanı, eş zamanlı olarak bu düzenlemelerin anayasaya aykırılığı iddiasıyla Ukrayna Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak zorundadır.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'na Göre Kırım'ın Statüsü

Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası¹², 21.10.1998 tarihinde Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nde kabul edilmiş ve Ukrayna Yüksek Meclisi'nin 350-XIV sayılı ve 23.12.1998 tarihli kanunuyla onaylanmıştır. Buna göre Kırım'ın statüsü, Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası uyarınca aşağıdaki gibidir.

12 Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın tam metni için bakınız, Kırım Özerk Cumhuriyeti Devlet Konseyi Resmi İnternet Sayfası, <http://www.rada.crimea.ua/en/bases-of-activity/konstituciya-ARK>.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin İdari Statüsü ve Sınırları

Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 1. maddesinin 1. bendine göre Kırım Özerk Cumhuriyeti, Ukrayna'nın ayrılmaz bir parçasıdır. Ukrayna Anayasası'na ve yasalarına dayanarak yetkilerini kullanır. Aynı maddenin 2. bendine göre Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin ve Kırım Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi'nin yetkileri, oluşumu ve çalışma usulü Ukrayna Anayasası ve yasaları çerçevesinde belirlenir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin sınırları, Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 7. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin 1. bendine göre 20.01.1991 tarihinde mevcut olan ve Ukrayna Anayasası ile sınırların belirlenmesine ilişkin yasa aracılığıyla kabul edilmiş sınırlar esas alınmıştır. Bu sınırların değiştirilmesi ise maddenin 2. bendi aracılığıyla mümkün kılınmıştır. 7. maddenin 2. bendine göre Ukrayna Anayasası hükümleri çerçevesinde Kırım Özerk Cumhuriyeti vatandaşlarının katılacağı bir referandum ve Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin alacağı karar yoluyla sınırlarda değişikliğe gidilebilir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın idari statüsüyle ilgili olan 1. maddedeki ifadeler, Ukrayna Anayasası'nın daha önce ele aldığımız hükümlerinin tekrarlanmış halidir. Her iki metinde de vurgulandığı üzere Kırım Özerk Cumhuriyeti, Ukrayna'nın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bağlamda Ukrayna toprakları, bölünmez bir bütün olarak kabul edilmiş ve toprak bütünlüğünün bozulması engellenmiştir. Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin sınırları için ise aynı hükme varmak mümkün değildir zira Kırım Özerk Cumhuriyeti vatandaşlarının katılacağı referandum ve Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin alacağı karar yoluyla sınırların değiştirilebilmesinin önü açıktır. Ancak bu değişikliğin hayata geçirilmesi, Ukrayna Anayasası çerçevesinde mümkündür ki bu da Kırım Özerk Cumhuriyeti sınırlarında yapılmak istenen değişikliğin merkezi idarenin onayına bağlı olduğu anlamına gelmektedir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Organları

Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 1. Bölümü'nde, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin organları belirtilmiştir. Bu bölümün 1. maddesinde Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yasama ve yürütme organları belirlenmiştir. Maddenin 3. bendine göre Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yasama organı, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'dir. Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni temsil yetkine haiz olan Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin aynı zamanda denetim görevi de bulunmaktadır.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yürütme organı, Kırım Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi'dir. Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 1. maddesinin 3. bendine göre yürütmeye ait yetkiler bu organda toplanmıştır. Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde yargı organı ise Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 39. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde adli meseleler, Ukrayna Anayasası ve yasaları temelinde ve bu düzenlemelere bağlı bir şekilde yürütülür. Ayrı bir yargı organı yapılanmasına gidilmemiştir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 1. maddesinin 4. bendine göre yasama ve yürütme organı olarak belirlenen Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ve Kırım Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi, kuvvetler ayrılığı ilkesine göre faaliyet gösterirler. Kırım Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin denetimindedir ve yine bu organa karşı sorumludur. Aşağıda, bu organlar incelenmiştir.

Yasama Organı

Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nda 21. madde ile 41. madde arasındaki hükümleri ihtiva eden ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin organlarının görevlerini ve yetkilerini düzenleyen 3. Bölüm'de ele alınan ilk organ, yasama organıdır. Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 3. Bölümü'nün ilk maddesi olan 21. maddeye göre Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni temsil yetkisine haiz olan Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi, 22. madde uyarınca yüz (100) üyeden oluşur. Beş yıllık bir süre için seçilen bu milletvekilleri tek dereceli bir seçim sonucunda görev alırlar. Eski parlamentonun yetkileri, seçilen yeni üyelerin ilk oturumu gerçekleştirmesiyle sona erer. Bunun dışında, Ukrayna Anayasası'nda yer alan şartların oluşması halinde Ukrayna Yüksek Meclisi tarafından da Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin yetkilerine son verilebilir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi üyesi olmanın şartları, 23. maddede düzenlenmiştir. Buna göre Ukrayna'daki milletlerin mensuplarından herhangi biri, oy hakkına sahip olmak, 18 yaşını doldurmuş olmak ve son 5 yıldır Ukrayna sınırları içinde yerleşik olmak koşullarıyla Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nde milletvekili seçilebilir. Maddede getirilmiş bir başka kısıtlama ise kasten cürüm işlemekle ilgilidir. Kasten cürüm işleyip de ilgili yasadaki şartlar uyarınca cezası kaldırılmamış veya sicil kaydından düşülmemiş kişilere seçilme hakkı tanınmamıştır.

Yürütme Organı

Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 3. Bölümü'nde ele alınan ikinci organ, yürütme organı olan Kırım Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi'dir. 35. maddenin 1. ve 2. bentlerine göre yürütme yetkilerine sahip olan Bakanlar Konseyi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından oluşturulur. Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin görev süresine paralel olarak kurulan Bakanlar Konseyi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'ne karşı sorumludur. Ayrıca 35. maddenin 3. bendi uyarınca Bakanlar Konseyi, Ukrayna Anayasası'nda ve yasalarında belirtildiği ölçüde, yürütme erkine sahiptir.

Yargı Organları

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yargı organları, 3. Bölüm'de 39.-41. maddeler arasında düzenlenmiştir. 39. maddenin 1. fıkrasına göre Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde adli meseleler, Ukrayna Anayasası ve yasaları temelinde ele alınmaktadır. Maddenin 2. fıkrasında Ukrayna mahkemelerinin Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin ve Kırım Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi'nin ilgili hükümlerini uygulayacakları belirtilmiştir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası'nın 40. maddesi, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde bulunan mahkemelerle ilgili bir hükmü ihtiva etmektedir. Maddeye göre Kırım Özerk Cumhuriyeti sınırları içinde görev yapan mahkemeler, Ukrayna'nın birleşik adli sistemi içinde yer alırlar. Bu maddeyle bağlantılı olarak 41. maddede de Kamu Savcılık makamı düzenlenmiştir. Kırım Özerk Cumhuriyeti Kamu Savcılık makamı ve organlarının kurum yapısı ve faaliyetleri, Ukrayna Anayasası ve yasaları tarafından belirlenecektir.

SSCB Sonrası Kırım Tatar Türklerinin Statüsü

Soğuk Savaş sonrasında bağımsızlığını ilan eden Ukrayna devleti sınırları içinde, Ukrayna vatandaşı olarak yaşayan Kırım Tatar Türklerinin statüsü iki döneme ayrılmaktadır. Kırım Tatar Türkleri, 20.03.2014 tarihine kadar Ukrayna iç hukuku çerçevesinde azınlık statüsüne sahip bir topluluktur. 20.03.2014 tarihinde ise Ukrayna'nın yasama organı olan Ukrayna Yüksek Meclisi, aldığı bir kararla Kırım Tatar Türklerini yerli halk olarak tanımıştır. Bu karar, RF'nin Kırım'ı ele geçirmesinden sonra alınmış bir karar olması münasebetiyle dikkat çekicidir. Aşağıda, Kırım Tatar Türklerinin bahsettiğimiz statüleri değerlendirilecektir.

Azınlık Statüsü

Uluslararası Hukukta Azınlıklar

Bilindiği üzere uluslararası hukuka göre azınlık kavramının tanımıyla ilgili genel bir mutabakat yoktur. Uluslararası belgelerde¹³ herhangi bir tanımlamaya gidilmemesi, konunun hassas olmasından ve siyasi bir yöne sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan devletler de bağlayıcı bir tanım yapmaktan çekinmişler, siyasi zeminde ayrılıkçı taleplerle karşılaşmamak için çekingen davranmışlardır. Bu sebeple azınlıklar konusunda kollektif haklardan ziyade, şahsi haklar çerçevesinde bir yaklaşıma sahip olmuşlardır. Devletlerin bu konudaki en önemli hassasiyeti, azınlık kavramıyla kendi kaderini tayin hakkı (self determinasyon) arasında bariz bir ayrıma gitmek olmuştur.¹⁴ Özellikle ulus devlet niteliğindeki devletler açısından azınlıklar, bir istikrarsızlık unsuru olarak görülmektedirler. Bu sebeple devletin temel niteliklerini zedeleyerek ulus devletleri zayıflattığı düşünülen azınlıklarla ilgili olumsuz algı, genel kabul gören bir tanım ortaya konulması konusundaki çekingenliğin bir başka sebebini teşkil etmektedir.¹⁵

Azınlık kavramının tanımıyla ilgili belirsizlikle birlikte yapılan tanımlar içinde bugüne kadar en çok öne çıkanı, İtalyan uzman Francesco Capotorti'ye aittir. Birleşmiş Milletler (BM) Azınlıkların Korunması ve Ayrımcılığın Önlenmesi Alt Komisyonu raportörü olan Capotorti'nin yaptığı tanıma göre azınlık, sayı itibarıyla bir devletin nüfusunun geri kalanından az ve yine nüfusun geri kalanından etnisite, din veya dil açısından farklı özelliklere sahip olan; zımnen de olsa bu özelliklerini korumaya dönük bir dayanışma duygusu sergileyen ve egemen konumda bulunmayan bir gruptur. Capotorti'nin tanımı nesnel ve öznel olmak üzere iki ana kıstasa ve beş alt kıstasa dayanmaktadır. Nesnel

13 Azınlıklarla ilgili düzenlemelerin yer aldığı uluslararası belgelerle ilgili ayrıntılı bilgi için örnek olarak bakınız, Hüseyin Akgül, *Azınlık Kavramı* (İzmir: Akademi Kitabevi, 2003), s. 17-47; Süleyman Sırrı Terzioğlu, *Uluslararası Hukukta Azınlıklar ve Anadilde Eğitim Hakları* (Ankara: Alp Yayınevi, 2007), s. 12-49; Mehmet Merdan Hekimoğlu, *Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Açısından Azınlık Hakları ve Türkiye* (Ankara: Detay Yayıncılık, 2007), s. 160-202; Süleyman Sırrı Terzioğlu ve Bahadır Bumin Özarslan, "Azınlıklar Açısından Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", içinde Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efeğil, der., *Türkiye-AB İlişkileri: Dış Politika ve İç Yapı Sorunsalları* (Ankara: Alp Yayınevi, 2007), s. 287-291; Doğan Kılınç, *Azınlık Hakları*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2013), s. 135-222.

14 Naz Çavuşoğlu, *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları* (İstanbul: Su Yayınları, 2001), s. 33-34.

15 Erol Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı* (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004), s. 93.

kıstaslar, nüfusun geri kalanına göre etnisite, din ve dil açısından farklı bir grubun varlığı; bahsi geçen bu grubun sayıca az olması; söz konusu farklı grubun egemen bir durumda olmaması ve grup üyelerinin ilgili devletin vatandaşı olmasıdır. Özel kıstas ise grup üyelerinin farklılıklarını koruma arzusudur.¹⁶

Azınlık kavramının içeriği, yukarıda belirtilen tereddütler sebebiyle her devletin kendi iradesi doğrultusunda oluşturulmaktadır. Genel olarak devletler, taraf oldukları antlaşmalarda veya kendi iç hukuk düzenlemelerinde kavramın çerçevesini kendileri belirlemektedir.¹⁷ Bu değerlendirmeler çerçevesinde, Ukrayna da sınırları içinde yaşayan azınlıkların tespitini, kendi iç hukuk düzenlemeleriyle gerçekleştirmiştir. Ukrayna'da yaşayan azınlıkların statüleri, Ukrayna iç hukuku çerçevesinde iki temel belgeyle düzenlenmiştir¹⁸. Bunlardan ilki Ukrayna Anayasası, diğeri ise Ulusal Azınlıklar Yasası'dır. Buna göre Ukrayna'da yaşayan azınlıkların statüsü ve Kırım Tatar Türklerinin durumu, aşağıdaki gibidir.

Ukrayna Anayasası Çerçevesinde Azınlıklar ve Kırım Tatar Türklerinin Durumu

Ukrayna Anayasası'nda azınlıklarla ilgili doğrudan düzenlemeler 10., 11., 53., 92. ve 119. maddelerde yer almaktadır. Söz konusu maddelerde "ulusal azınlık" tabiri kullanılmış ancak bu tabirin içeriği açıklanmamıştır. Ulusal azınlık kavramının açıklığa kavuşturulmamasının uluslararası hukukta bu kavramın tam olarak tanımlanmamasından kaynaklandığı düşünülebilir.¹⁹

16 Francesco Capotorti, *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities* (New York: United Nations Publication, 1979), s. 96.

17 Terzioğlu ve Özarslan, 2007, s. 286.

18 Öte yandan Ukrayna'nın, kendi sınırları içindeki azınlıklarla ilgili kabul ettiği bir uluslararası düzenleme daha vardır. Türkmenistan ile imzalanan, "Türkmenistan ile Ukrayna Arasındaki Dostluk ve İşbirliği Antlaşması"nda her iki devlet de kendi sınırları içinde yaşayan azınlıkların haklarıyla ilgili bazı hükümleri kabul etmiştir ancak bu antlaşmada, azınlıkların statülerine yönelik tanımlayıcı bir düzenleme yoktur. Bu antlaşmayla ilgili olarak bakınız, Süleyman Sırrı Terzioğlu, "Türkmenistan'ın Azınlıklar Konusundaki Siyaseti", *Avrasya Dosyası, Türkmenistan Özel*, Cilt. 7, Sayı. 2, Yaz 2001, s. 121-122.

19 Azınlıkların sınıflandırılmasında kullanılan alt gruplardan biri de ulusal azınlıklardır. Ulusal azınlık kavramı, azınlık kavramında olduğu üzere uzlaşmış bir tanıma sahip değildir. Yaygın olarak kabul edilen bir tanıma göre ulusal azınlık tarih, kültür ve dil bağlarının olduğu etnik grubun egemenliği altındaki devletin sınırları dışında ve başka bir devletin sınırları içinde yaşayan bir gruptur. Öte yandan ulusal azınlık kavramı, bir devletin sınırları içinde yaşayan ve o devletle vatandaşlık ilişkisi bulunan etnisite, din veya dil azınlıklarının hepsini kapsayacak şekilde de kullanılmaktadır. Avrupa Konseyi bünyesinde yürütülen çalışmalarda, bütün azınlıkları kapsayan bir kullanım söz konusudur. Avrupa Konseyi bünyesinde kabul edilmiş en önemli belgelerden biri ve hukuki bağlayıcılığa sahip ilk çok taraflı belge olan

Ukrayna Anayasası'nda ulusal azınlık kavramının doğrudan kullanıldığı ilk madde olan 10. maddenin 2. fıkrasında, Rusça'dan ve diğer ulusal azınlıkların dillerinden bahsedilmiş ve bu dillerin özgür bir biçimde gelişmesinin, kullanılmasının ve korunmasının güvence altında olduğu ifade edilmiştir. Maddede ulusal azınlık dilleri, Rusça hariç olmak üzere, sayma yoluyla belirtilmemiştir.²⁰ Bunun sebebi, 10. maddenin ilk fıkrasından anlaşılmaktadır. Maddenin ilk fıkrasına bakıldığında, Ukrayna'nın resmi dilinin Ukrayna dili olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, resmi dil dışındaki diğer dillerin ulusal azınlık dili olduğu ve dolayısıyla Ukrayna dili dışında bir dil konuşan toplulukların da ulusal azınlık olarak kabul edildiği görülmektedir. Dolayısıyla Kırım Tatar Türkleri, Ukrayna Anayasası'nın 10. maddesine göre ulusal azınlık statüsüne sahip olmaktadır. Uygulamada da Ukrayna'nın resmi makamları, Kırım Tatar Türklerini ulusal azınlık olarak kabul etmektedir.²¹

10. maddeyle dil üzerinden yapılan tasnif ve getirilen örtülü ulusal azınlık tanımı, 11. maddede ulusal azınlıklarla ilgili koruma hükümleriyle devam etmektedir. Ukrayna Anayasası'nın 11. maddesinde ulusal azınlıkların etnisiteye, kültüre, dile ve dine ait kimliğinin gelişmesini teşvik edeceği belirtilmektedir. Maddeye bakıldığında ulusal azınlık tabirinin tekrarlandığı ve azınlıkların sahip olduğu kimliklerin gelişmesi yönünde Ukrayna devletinin çaba sarf edeceğinin ifade edildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, Kırım Tatar Türklerinin kimliğinin korunması ve geliştirilmesi yönünde, Ukrayna resmi makamlarının yükümlülüğü bulunmaktadır.²²

"Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme", böyle bir anlayışın ürünüdür. Bu sözleşmeyle ilgili olarak belirtilmesi gereken önemli bir diğer husus da "çerçeve sözleşme tekniği" sebebiyle doğrudan uygulanabilir bir belge olmaması ve sözleşme hükümlerinin taraf devletlerin kendi iç hukuk düzenlemeleriyle hayata geçirileceğinin taahhüt edilmesidir. Ayrıca adında geçmesine rağmen ulusal azınlık tanımı yapılmamış ve bu tanım, sözleşmeye taraf olan devletlerin yetkisine terk edilmiştir. Ulusal azınlık kavramıyla ilgili örnek olarak bakınız, Çavuşoğlu, 2001, s. 41-52; Akgül, 2003, s. 13; Kurubaş, 2004, s. 23; Baskın Oran, *Türkiye'de Azınlıklar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), s. 40-41; Ülkü Bilgin, *Azınlık Hakları ve Türkiye* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007), s. 21-22; Kılınç, 2013, s. 61-65. Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'nin tam metni için bakınız, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sayfası, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm>.

20 Rusça'nın ayrıca belirtilmesi ise gerek tarihi sebepler gerekse demografik gerçeklerle açıklanabilir.

21 Oxana Shevel, "Crimean Tatars and the Ukrainian State: The Challenge of Politics, the Use of Law, and the Meaning of Rhetoric", s. 6, <http://www.iccrimea.org/scholarly/oshevel.html>.

22 Bu ifadelerden çıkan bir diğer sonuç, Ukrayna Anayasası'nda ulusal azınlık tabirinin dolaylı olarak çerçevesinin belirlenmiş olmasıdır. Etnisite, kültür, dil ve din odaklı azınlık kimliklerinden oluşan bu çerçevenin yukarıda ifade edilen Avrupa Konseyi'nin yaklaşımıyla paralel olduğu, azınlıkların tasnifinde kullanılan grupların tamamını kapsadığı anlaşılmaktadır.

Ukrayna Anayasası'nın 53. maddesi, Ukrayna'daki ulusal azınlıkların eğitim hakkını düzenlemektedir. Maddenin 5. fıkrasına göre ulusal azınlık mensubu vatandaşların kendi dillerinde eğitim alma ve kendi dillerini öğrenme hakkına güvence verilmiştir. Eğitim ve dil öğrenme hakkının devlete ve halka ait okullarda gerçekleştirileceğinin ifade edildiği maddede, ulusal kültür toplulukları aracılığıyla da bu hakların kullanılabilmesine imkan tanınmıştır. Dolayısıyla ulusal azınlık statüsüne tabi olan Kırım Tatar Türklerinin de bu haklara verilen güvenceden yararlanması gerektiği açıktır.²³

Ukrayna Anayasası'nda azınlıkların doğrudan zikredildiği bir diğer madde, 92. maddedir. Madde genel olarak münhasıran yasayla düzenlenmesi gereken konuları belirtmektedir. 92. maddenin 3. bendine göre ulusal azınlıkların hakları da yasal düzenleme icap ettiren hususlardan biridir. Nitekim aşağıda ele alınacak olan "Ulusal Azınlıklar Yasası", Ukrayna Anayasası'nın bu amir hükmünün bir sonucudur ve Kırım Tatar Türkleri de bu yasaya tabidirler.

Ukrayna Anayasası'nda azınlıklarla ilgili son düzenleme, 119. maddedir. Bu madde, Ukrayna'daki yerel makamların yükümlülüklerini düzenlemektedir. Maddenin 3. bendinde, yerel makamların sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeyi sağlamak amacıyla ulusal ve bölgesel programlar ile çevreyle ilgili programları uygulayacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda ulusal azınlıkların meskûn olduğu yerlerde de yerel idarelere, ulusal azınlıkların milli ve kültürel kimliğini geliştirmeye yönelik programları uygulamaya geçirme yükümlülüğü getirilmiştir. Dolayısıyla Ukrayna'daki yerel makamların Kırım Tatar Türklerinin milli kimliğini koruma ve kültürel gelişimini sağlamaya yönelik programları uygulama yükümlülüğü söz konusudur.

Ulusal Azınlıklar Yasası Açısından Azınlıklar ve Kırım Tatar Türkleri

Ukrayna Anayasası dışında azınlıklarla ilgili ikinci temel düzenleme, "Ulusal Azınlıklar Yasası"dır.²⁴ Bu yasanın dayanağı, yukarıda da bahsedildiği üzere Ukrayna Anayasası'nın 92. maddesidir. Bu maddenin 3. bendine göre ulusal

23 Maddede dikkat çeken husus, eğitim alma ve dil öğrenme hakkının devlet eliyle gerçekleştirileceği gibi halka ait kuruluşlar aracılığıyla ve hatta bir kurum bünyesinin dışında kültürel topluluklar vasıtasıyla da kullanılacak olmasıdır. Bu durumda Ukrayna devleti ulusal azınlıklara birden çok seçenek sunmuş; ister resmi/gayriresmi kurumlar yoluyla bir müfredata bağlı olarak isterse ilgili azınlık grubunun hayatın olağan akışı içerisinde kendiliğinden eğitim alma ve dil öğrenme hakkının devlet güvencesi altında olduğunu taahhüt etmiştir.

24 Ulusal Azınlıklar Yasası'nın tam metni için bakınız, http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Ukraine/Ukraine_Minorities_English.htm.

azınlıkların hakları, yasal düzenleme yapılması gereken konulardan biridir. Bu amir hükmün sonucunda Ulusal Azınlıklar Yasası hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir. 25.06.1992 tarihli Ulusal Azınlıklar Yasası, Ukrayna iç hukukunda ulusal azınlık kavramının tarif edildiği ilk düzenleme özelliğini taşımaktadır²⁵.

Ulusal Azınlıklar Yasası'nın 1. maddesinin 1. fıkrasında Ukrayna'nın hiçbir ayırım gözetmeksizin kendi vatandaşlarının siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel haklarını ve özgürlüklerini güvence altına aldığı ifade edilmiştir. Maddenin 3. fıkrasında ise 1. fıkradan hareketle ulusal azınlıklara mensup bireylerin haklarının evrensel olarak tanınan insan hakları temeline dayandığı belirtilmiştir.

Ulusal Azınlıklar Yasası'nda azınlık statüsünün hangi Ukrayna vatandaşlarına ait olduğu, 3. maddeyle düzenlenmiştir. Ukrayna Anayasası'nın aksine yasanın 3. maddesinde, azınlık kapsamına giren gruplar tarif edilmiştir. Buna göre azınlıklar, Ukrayna vatandaşı olan ancak Ukrayna milletine mensup olmayan kimselerdir. Batı Avrupa'daki devletlerin geleneksel bakış açısını yansıtan bir anlayışın neticesi olan bu yasaya göre hakim bir Ukrayna milleti bulunmakta ve Ukrayna devleti, ulusal azınlık kabul ettiği bakiye nüfusun haklarına güvence getirmektedir.²⁶ 3. maddedeki tanımlamayı değerlendiren Yevtoukh, bu tanıma yeterli bulmamakta ve ulusal azınlık tabiri için gerekli olan bütün kısıtları bünyesinde barındırmadığını ileri sürmektedir.²⁷ Belitser ise bu tanımın diğer devletlerin düzenlemelerine göre daha kapsamlı olduğunu; "Ukrayna olmama" esasına dayanan bu tanımda, Ukrayna'da yaşama süresinin dikkate alınmaması sebebiyle bütün grupların ulusal azınlık kabul edildiğini ifade etmektedir.²⁸

Ulusal Azınlıklar Yasası'nın 3. maddesindeki tanım esas alındığında, yasanın ulusal azınlıkları sayma yoluyla belirtmeyi tercih etmediği ve etnik olarak Ukrayna olmayan grupları, azınlık statüsü kapsamına aldığı görülmektedir. Niteliksel uygulamada da Ukrayna'daki diğer bütün etnik gruplar ulusal azınlık olarak kabul edilmektedir.²⁹ Bu durumda Kırım Tatar Türkleri, yasanın yaptığı nitelendirme kapsamına girdikleri için ulusal azınlık statüsü içinde değerlendirilir.

25 Volodymyr Yevtoukh, "National Minorities in Ukraine: Status, Rights, Prospects", s. 5, www.instesw.ebox.lublin.pl/ed/ftp/yevtoukh.pdf.

26 Tamara J. Resler, "Dilemmas of Democratisation: Safeguarding Minorities in Russia, Ukraine and Lithuania", *Europe-Asia Studies*, Cilt. 49, Sayı. 1, January 1997, s. 97-98.

27 Yevtoukh, s. 5.

28 Natalya Belitser, "Indigenous Status for the Crimean Tatars in Ukraine: A History of a Political Debate", s. 5, <http://www.iccrimea.org/scholarly/indigenous.html>.

29 Yevtoukh, s. 6.

dirilmektedir. Belitser ve Shevel, ulusal azınlık olarak kabul edilen Kırım Tatar Türklerinin Ukrayna'daki diğer azınlıklardan farklı olarak Kırım dışında bir anavatanı olmadığına dikkat çekerek yasanın bu durumu dikkate almaması sebebiyle Kırım Tatar Türklerinin diğer ulusal azınlıklara göre herhangi bir ayrıcalığa sahip olmadığını ifade etmektedir.³⁰

Ukrayna Anayasası'nda belirtilmiş ve güvence altına alınmış ulusal azınlıkların hakları, Ulusal Azınlıklar Yasası'nda ayrı ayrı düzenlenmiştir. 6. maddeyle ulusal azınlıkların milli-kültürel haklarının güvence altında olduğu ifade edilmiş ve ana dilini öğrenme ve kullanma; milli günlerini kutlama; milli sembollerini kullanma; dinlerini yaşama; edebiyat, sanat ve kitle iletişim alanlarında gerekli ihtiyaçlarını karşılama; milli-kültürel ve eğitim amaçlı kurumlar kurma gibi haklara sahip oldukları belirtilmiştir. Ayrıca bu kanuna aykırı olmayan herhangi bir etkinliğin de serbest olduğu ilave edilmiştir. Bu bağlamda, Ulusal Azınlıklar Yasası'nın 7. maddesinden başlayan ve devam eden maddelerde, Ukrayna Anayasası'nın çizdiği çerçeve ve verdiği güvence kapsamındaki haklarla ilgili düzenlemeler mevcuttur. Dolayısıyla 6. maddede ve devamında yapılan düzenlemeler, Kırım Tatar Türklerinin bir ulusal azınlık olarak sahip olduğu ve kullanabileceği hakları göstermektedir.

Ulusal Azınlıklar Yasası, ulusal azınlıkların haklarını yalnızca Ukrayna iç hukukuyla güvence altına almamıştır. Yukarıda belirtilen 1. maddenin 3. fıkrası dışında, 4. maddede Ukrayna'nın imzaladığı uluslararası antlaşmaların da ulusal azınlıkların hakları ve özgürlükleri açısından Ukrayna devletini bağladığı ifade edilmiştir. Ayrıca 17. maddede, ulusal azınlıkların haklarını ve çıkarlarını korumaya ve geliştirmeye yönelik olarak ikili ve çok taraflı anlaşmalar yoluyla uluslararası işbirliğinin destekleneceği belirtilmiştir. Bunun dışında 19. maddeyle Ukrayna devleti, başka bir taahhütte bulunmaktadır. 19. maddeye göre Ukrayna'nın ulusal azınlıklarla ilgili olarak yaptığı uluslararası anlaşmadaki düzenlemeler, Ukrayna iç hukukunda yer almıyorsa uluslararası anlaşmadaki düzenlemeler geçerli ve öncelikli olacaktır. Bu durumda, Ukrayna'nın ulusal azınlıklarla ilgili yaptığı ve kendi iç hukukuna göre daha ileri düzenlemeler içeren uluslararası anlaşmalar, doğrudan doğruya geçerli olacak ve öncelik kazanacaktır ki bu çerçevede Kırım Tatar Türkleri de Ukrayna'nın imza attığı uluslararası belgelerde düzenlenmiş daha kapsamlı haklardan yararlanabilecektir.

30 Bakınız, Belitser, s. 5; Shevel, s. 6.

Yerli Halk Statüsü

Uluslararası Hukukta Yerli Halk Statüsü

Yerli halk statüsünün temelinde yerli halk tabirinin içeriği yatmaktadır. Yerli halklar, bulundukları coğrafyada kadim dönemden veya eski zamanlardan beri yaşayan (otokton sakinler) ve o bölgedeki devleti idare eden gruplardan etnisite ve kültür açısından farklı özelliklere sahip gruplardır. Ayrıca yerli halkların bir başka özelliği de ilgili coğrafyadaki hakim kültüre uyum sağlamakta zorlanmalarıdır.³¹ Uluslararası hukuk açısından bakıldığında ise “yerli halk” statüsü, azınlık kavramında olduğu üzere uzlaşmış bir tanıma sahip değildir. Yerli halk kavramı, açık ve kesin bir şekilde belirlenememiştir. Bu sebeple dar ve geniş bir şekilde meseleyi açıklamaya yönelik tanımlar, “yerlilik şemsiyesi”ni tam olarak tespit edememekte; tarafları tatmin edememektedir.³²

Uluslararası uygulamaya bakıldığında, önemli bir kavram olarak kabul edilen yerli halkların tanımlanmasıyla ilgili genel bir uluslararası düzenleme de bulunmamaktadır. Bununla birlikte konuyu değerlendirme bakımından iki değişik yaklaşım söz konusudur. Bunlardan ilki, pozitivist bakış açısidir. Pozitivist bakış açısına göre hukuki bir kategori olarak yerli halk kavramı, kesin bir tanımlamaya ihtiyaç göstermektedir. Bu görüş sahipleri, tanımlamadan hareketle her örneğin daha rahat değerlendirilebileceğini ileri sürmektedirler. İkinci tür yaklaşım sahipleri ise yapısalcılar olarak adlandırılmaktadırlar. Yapısalcılara göre kesin çizgilerle belirlenmiş tanımlamadan ziyade sürekli bir statünün belirlenmesi daha uygundur. Uluslararası toplum tarafından kabul görecektir bu yaklaşımla birlikte somut örnekler üzerinden meselenin çözümü mümkün olabilecektir. Bu iki yaklaşım karşılaştırıldığında yapısalcıların önerisinin daha işler bir yapıya sahip olduğu düşünülebilir.³³

Yerli halk statüsünün uluslararası hukuk açısından tanımlanmasıyla ilgili en somut düzenleme, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 27.06.1989 tarihli ve 169 sayılı Bağımsız Devletlerdeki Yerli Halklara ve Kabile Halklarına İlişkin

31 Kurubaş, 2004, s. 20.

32 Chidi Oguamanam, “Indigenous Peoples and International Law: The Making of a Regime”, *Queen’s Law Journal*, No. 30, 2004, s. 350, 352. Muhtelif tanımlarla ilgili olarak bakınız, Oguamanam, 2004, s. 351.

33 Benedict Kingsbury, “Indigenous Peoples in International Law: A Constructivist Approach to the Asian Controversy”, *The American Journal of International Law*, Cilt. 92, Sayı. 3, July 1998, s. 414-415.

Sözleşme'dir.³⁴ 05.09.1991 tarihinde yürürlüğe giren bu sözleşme, yerli halkların talepleriyle birlikte artan ilginin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.³⁵ Bu sözleşmenin 1. maddesinin 1/b bendinde yapılan tanıma göre yerli halklar fetih veya sömürgeleştirme döneminde ya da ilgili devletin sınırlarının belirlendiği zaman diliminde, söz konusu ülkede veya coğrafi bölgede yaşayanlarla soydaş olan ve hukuki statüleri dikkate alınmaksızın bazı ya da bütün sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi kurumlarını koruyan bir insan topluluğudur.

Yerli halk kavramının tanımıyla ilgili tartışmalar bir yana bırakılırsa gözlemlenen önemli bir husus, uluslararası hukukun yerli halkları dikkate alıyor olmasıdır. Uluslararası hukukta, yerli halklara bir takım haklar verilmekte; bir uluslararası hukuk aktörü olarak değerlendirilmekte ve devletler ile diğer hukuk kişileri bazı yükümlülöklere tabi kılınmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından özellikle Uluslararası Çalışma Örgütü ve BM bünyesinde yapılan çalışmalar neticesinde yerli halkların bazı haklara sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan düzenlemelere taraf olan hukuk kişileri açısından mutabakat sağlanan hususların önemli bir kısmı bağlayıcı niteliktedir. Bağlayıcı nitelik taşımayan düzenlemeler ise gerek iç hukuk gerekse uluslararası hukuk açısından bazı hukuki sonuçlar doğurmakta ve böylece kavramın gelişimine yardımcı olmaktadır.³⁶

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 169 numaralı sözleşmesi, yerli halkların hakları açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu sözleşmeyle birlikte yerli halkların da diğer insanlar gibi temel haklara ve hürriyetlere sahip olduğu teyit edilmiştir. Özel haklara sahip olmamakla birlikte evrensel insan haklarının yerli halklar için de geçerli olduğu kabul edilmektedir.³⁷ Öte yandan yerli halkların hakları bakımından değerlendirilen bir başka husus, yerli halklarla azınlıkların haklarının karşılaştırılmasıdır. Bulundukları devletin vatandaşları olarak farklı kültürel özelliklere sahip ve nüfus olarak az olan, hakim bir pozisyonda olmayan yerli halkların en azından azınlık haklarına sahip olduğu kanaati yaygındır. Nitekim Avrupa'daki yerli halklar, azın-

34 Sözleşmenin tam metni için bakınız, Uluslararası Çalışma Örgütü Resmi İnternet Sayfası, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-jakarta/documents/publication/wcms_124013.pdf.

35 S. James Anaya, *Indigenous Peoples in International Law* (New York: Oxford University Press, 2000), s. 47.

36 Patrick Macklem, "Indigenous Recognition in International Law: Theoretical Observations", *Michigan Journal of International Law*, Cilt. 30, Fall 2008, s. 178-179.

37 International Labour Standarts Department, *Understanding the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169)* (Geneva: International Labour Organization, 2013), s. 3.

lık statüsünün sağladığı haklar eliyle korunmaktadırlar. BM sistemi içinde ise yerli halklar ayrı bir değerlendirmeye tabi tutulmuşlar ve azınlık haklarının ötesinde, yaşam tarzlarından ve kültürel kimliklerinden kaynaklanan daha ileri haklara sahip oldukları yönünde bir kanaat hasıl olmuştur.³⁸

BM bünyesinde yerli halkların haklarıyla ilgili en önemli düzenleme, BM Yerli Halkların Hakları Beyannamesi'dir.³⁹ BM Genel Kurulu'nda 13.09.2007 tarihinde alınan kararla kabul edilen bu beyanname, yerli halkların haklarını ele almaktadır. Devletlere, bu hakları koruma ve hayata geçirme yönünde yükümlülükler getiren bu beyanname, yerli halkların kültürlerini ve kültürel haklarını korumaya yönelik hükümler de barındırmaktadır. Beynamede üzerinde durulan önemli bir hak da kendi kaderini tayin hakkıdır. Yerli halkların kendi kaderini tayin hakkının olduğu ve bu hakka bağlı olarak kendi siyasi statülerini belirleme, iç işleriyle ilgili konularda özerklik, kendi siyasi, hukuki, iktisadi, sosyal ve kültürel kurumlarını kurma gibi hakları bulunduğu belirtilmiştir. BM'nin beynamedeki hakların hayata geçmesi yönünde çaba sarf edeceğinin belirtildiği belgede, hakların kullanılmasında cinsiyet ayrımı yapılmayacağı da ifade edilmiştir. Belgenin bir diğer özelliği de BM tarafından kabul edilen beynamedeki hakların asgari standartları belirlemiş olmasıdır.

Kırım Tatar Türkleri ve Yerli Halk Statüsü

Ukrayna iç hukuku açısından azınlık olarak kabul edilen Kırım Tatar Türkleri, Ukrayna Yüksek Meclisi tarafından 20.03.2014 tarihinde yerli halk olarak tanınmıştır⁴⁰. RF'nin Kırım'ı ele geçirmesinden sonra alınan bu karar, Kırım Tatar Türkleri tarafından yıllardır talep edilmekte ancak tasvip görmemekteydi. RF'nin müdahalesini hukuka aykırı bulan ve işgal olarak kabul eden Ukrayna'nın Kırım'ı fiilen kaybettikten sonra Kırım Tatar Türkleri ile ilgili bu yönde bir karar alması dikkat çekicidir. Aşağıda öncelikle Ukrayna Anayasası'nda yerli halk statüsüyle ilgili maddeler ele alınacak, ardından Ukrayna Yüksek Meclisi'nin bahsi geçen kararı irdelenecektir.

Ukrayna Anayasası'nda Yerli Halk Statüsü

Ukrayna Anayasası'nda yerli halklarla ilgili olarak üç madde bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla 11., 92. ve 119. maddelerdir. Anayasanın 11. maddesindeki

38 Kurubaş, 2004, s. 20-21.

39 Beyannamenin tam metni için bakınız, BM Resmi İnternet Sayfası, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/61/295&Lang=E.

40 Kararın tam metni için bakınız, Ukrayna Yüksek Meclisi Resmi İnternet Sayfası, <http://portal.rada.gov.ua/en/news/page/news/News/News/89899.html>.

hüküm uyarınca Ukrayna'daki bütün yerli halkların etnisiteye, kültüre, dile ve dine ait kimliğinin gelişmesi devlet eliyle teşvik edilecektir. Maddede ulusal azınlıklarla birlikte zikredilen yerli halkların sahip olduğu kendine has unsurların gelişmesi yönünde Ukrayna devletinin gayret göstereceği ifade edilmiştir. Bu durumda, Kırım Tatar Türklerinin azınlık statüsü altındayken Ukrayna resmi makamlarının yerine getirmesi gereken yükümlülüklerinin aynı şekilde devam ettiği ve Kırım Tatar Türk kimliğinin korunması ve geliştirilmesi yönünde, Ukrayna devletinin sorumlu olduğu anlaşılmaktadır.

Yerli halkların konu edildiği ikinci madde, Ukrayna Anayasası'nın 92. maddesidir. 92. maddede yasayla düzenlenmesi gereken konular yer almaktadır. Bu bağlamda, maddenin 3. bendine göre ulusal azınlıklarla birlikte yerli halkların hakları da yasal düzenleme gerektiren konulardan biri olarak belirtilmiştir ancak Ukrayna iç hukukunda, azınlıklar için düzenlenmiş olan Ulusal Azınlıklar Yasası benzeri, yerli halkların haklarını düzenleyen bir yasa bulunmamaktadır. Aşağıda ele alacağımız 20.03.2014 tarihli Ukrayna Yüksek Meclisi kararında da Ukrayna Anayasası'ndaki bu amir hükmün bir izdüşümü olarak yasal düzenleme yapılacağı yönünde bir madde vardır. Bu durumda Ukrayna'nın gerekli yasal düzenlemeyi yapma yükümlülüğü bulunmaktadır ancak bugüne kadar böyle bir düzenleme yapılmadığı için bu yükümlülüğün yerine getirmediği ve ihmal edildiği görülmektedir.

Ukrayna Anayasası'nda yerli halklarla ilgili son düzenleme, 119. maddede yer almaktadır. Bu maddede, Ukrayna'daki yerel makamların yerine getirmesi gereken görevler bulunmaktadır. 11. ve 92. maddede olduğu üzere yerli halklar, yine ulusal azınlıklarla birlikte zikredilmiştir. 119. maddenin 3. bendine göre yerel makamlar, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeyi sağlamak üzere ulusal ve bölgesel programlar ile çevreyle ilgili programlar uygulayacaktır. Bu kapsamda yerli halkların oturduğu yerlerde yerel idareler, yerli halkların milli ve kültürel kimliğini geliştirmeye yönelik programları uygulamaya geçirme yükümlülüğü altındadır. Dolayısıyla Ukrayna'daki yerel makamların bir yerli halk olarak Kırım Tatar Türklerinin milli kimliğini koruma ve kültürel gelişimini sağlamaya yönelik programları hayata geçirme sorumluluğu vardır.⁴¹

41 Ukrayna Anayasası'nın amir hükmünden kaynaklanan bu yükümlülükle ilgili olarak Ukrayna'nın Avrupa Konseyi bünyesinde faaliyet gösteren Venedik Komisyonu'na sunduğu taslak bir yasa bulunmaktadır. "Ukrayna'nın Yerli Halklarının Statüsüne Dair Taslak Yasa" başlıklı bu düzenleme, henüz yürürlüğe girmemiştir. Taslak yasanın tam metni için bakınız, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sayfası, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2004\)079-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2004)079-e).

Ukrayna Yüksek Meclisi'nin "Yerli Halk Statüsü" Kararı

Kararın İçeriği

Ukrayna Yüksek Meclisi, 20.03.2014 tarihinde aldığı bir kararla Kırım Tatar Türklerini, Ukrayna'nın yerli halkı olarak kabul etmiştir. Dokuz maddeden oluşan kararın 1. maddesinde Yüksek Meclis, Ukrayna'nın yerli bir halk olarak Kırım Tatar Türklerinin ve diğer ulusal azınlıkların etnisite, kültür, dil ve din açısından sahip olduğu özellikleri korumayı ve geliştirmeyi taahhüt ettiğini ifade etmiştir. Bu maddeyle Kırım Tatar Türklerini yerli halk olarak kabul eden Ukrayna Yüksek Meclisi, aynı kararın 3. maddesinde ise Kırım Tatar Türklerinin yetkili organını da tanımıştır. Buna göre Kırım Tatar Milli Kurultayı'nın yürütme organı olan Kırım Tatar Milli Meclisi, Kırım Tatar Türklerinin yetkili organı olarak kabul edilmiştir.⁴²

Ukrayna Yüksek Meclisi tarafından alınan kararın 2. maddesi ise kendi kaderini tayin hakkıyla ilgilidir. 2. maddeye göre Ukrayna bir başka taahhütte bulunarak egemen ve bağımsız Ukrayna'nın bir parçası olarak kabul ettiği Kırım Tatar Türklerinin vazgeçilemez bir hak olarak sahip olduğu kendi kaderini tayin hakkını koruma ve uygulama güvencesi vermiştir.

Ukrayna Yüksek Meclisi tarafından alınan kararın uygulanmasıyla ilgili olarak 4.-7. maddelerde yapılan düzenlemeler esas alınmıştır. 4., 5. ve 7. maddeyle Ukrayna Yüksek Meclisi, Ukrayna Bakanlar Kurulu'na üç görev vermiştir. 4. maddeye göre Ukrayna Bakanlar Kurulu, Ukrayna'nın BM Yerli Halkların Hakları Beyannamesi'ne katılma sürecini başlatmakla; 5. maddeye göre Kırım Tatar Türklerinin yerli halk statüsünün tespitiyle ve onaylanmasıyla ilgili gerekli yasal düzenlemeleri acilen yapmakla; 7. maddeye göre ise Ukrayna'nın kararı hayata geçirmekle görevli makamlarıyla Kırım Tatar Milli Meclisi arasında pratik işbirliği mekanizmalarını hazırlamakla görevlendirilmiştir.

42 Birincisi 24.11.1917’de toplanan Kırım Tatar Milli Kurultayı, Kırım Tatar Türklerinin milli iradesini yansıtmak üzere kurulmuş bir yapılanmadır. 1944 sürgününden sonra Kırım’a dönmeye başlayan Kırım Tatar Türkleri, 26.06.1991’de ikinci kez kurultay toplamışlardır. Beş günlük bir çalışma neticesinde alınan bir kararla Kırım Tatar Milli Meclisi kurulmuştur. Kırım Tatar Milli Kurultayı delegeleri tarafından seçilen otuz üç (33) üyeden oluşmaktadır. Kırım Tatar Türklerinin en yüksek temsil ve yürütme organı olan Kırım Tatar Milli Meclisi, yasal bir statüye sahip değildir ancak Ukrayna Cumhurbaşkanı nezdinde danışma organı olarak faaliyet göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız, Kırım Tatar Milli Meclisi Resmi İnternet Sayfası, <http://qtmml.org/qt/umumiy-mal%C3%BCmat> ve <http://qtmml.org/qt/qirimtatar-milliy-meclisi-aqında-umumiy-mal%C3%BCmat>. Albayrak, 2004, s. 26, 31; Aydingün, 2012, s. 261-262.

5. maddeyle getirilen yasal düzenlemeleri hazırlama yükümlülüğünün çerçevesi, 6. maddede çizilmiştir. Bu maddeye göre Bakanlar Kurulu, gerekli yasal düzenlemeleri yaparken Kırım Tatar Milli Meclisi'ne danışacak ve BM, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Konseyi ile yakın işbirliği içinde bulunacaktır. Ayrıca Bakanlar Kurulu, yapılacak düzenlemelerin uluslararası hukuk ve insan hakları standartları ile azınlıkların ve yerli halkların haklarına ilişkin standartlara uygun olmasına dikkat edecektir.

Ukrayna Yüksek Meclisi tarafından alınan kararın 8. maddesi ise Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde, 16.03.2014 tarihinde yapılan ve aşağıda değerlendirilecek olan referandumla ilgilidir. 8. maddeye göre Ukrayna Anayasası'na aykırı olarak gerçekleştirilen bu referandum sonucunda, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde Ukrayna vatandaşı olarak yaşayan değişik etnik grupların, özellikle de Ukraynların, Rusların, Kırım Tatar Türklerinin, Ermenilerin, Bulgarların, Yunanlıların, Karaimlerin ve Kırımçakların siyasi, sosyal ve medeni haklarını kısıtlama girişimleri kınanmıştır.⁴³

Kararın Değerlendirilmesi

Ukrayna Yüksek Meclisi tarafından alınan bu karar değerlendirildiğinde, bazı hususlar dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, Kırım Tatar Türklerinin resmen yerli halk olarak tanınmış olmasıdır. Böylece ulusal azınlık olarak kabul edilen Kırım Tatar Türkleri, Ukrayna iç hukuku açısından farklı bir statüye tabi kılınmıştır. Bu yeni statüyle birlikte Kırım Tatar Türkleri, Ukrayna iç hukuku açısından ulusal azınlık olmaktan kaynaklanan haklarını koruyarak daha ileri haklar elde etme yönünde hukuki bir zemin kazanmış olmaktadır.

Ukrayna Yüksek Meclisi'nin aldığı kararda bir diğer dikkat çeken husus, Kırım Tatar Milli Meclisi ile ilgilidir. Yasal bir statüsü olmayan Kırım Tatar Milli Kurultayı ve onun yürütme organı olan Kırım Tatar Milli Meclisi, Ukrayna Yüksek Meclisi'nin aldığı bu kararla birlikte resmi bir sıfat kazanmıştır. Ayrıca Kırım Tatar Milli Meclisi, Kırım Tatar Türklerinin yetkili organı olarak resmen tanınmıştır. Böylece Kırım Tatar Türklerinin meselelerinde, Ukrayna devleti Kırım Tatar Milli Meclisi'ni yetkili muhatap olarak kabul etmiş olmaktadır.

Ukrayna Yüksek Meclisi'nin aldığı kararda, yerli halk statüsünün tanınmasının yanında bu statünün çerçevesi ve uygulamadaki durumu da konu edilmiştir. 4.-7. maddeler arasında uluslararası hukuka, insan haklarına, azınlık

43 Ulusal azınlıklar arasında Ahıskalı Türklerin sayılmaması dikkat çekicidir.

ve yerli halk kavramlarına atıf yapılarak uluslararası toplum tarafından bu konularda kabul görmüş standartların esas alınacağı taahhüt edilmiştir. Nitekim Ukrayna'nın BM Yerli Halkların Hakları Beyannamesi'ne katılmak üzere Bakanlar Kurulu'nun görevlendirmesi; BM, AGİT ve Avrupa Konseyi ile yakın işbirliği içinde hareket edeceğini beyan etmesi, bu taahhüdün sonuçları olarak kararda yer almıştır. Ayrıca Ukrayna Anayasası'nın amir hükmü doğrultusunda, Kırım Tatar Türklerinin yerli halk statüsünü düzenleyen yasal düzenlemelerin gerçekleştirileceği de bir başka taahhüttür. Öte yandan bu düzenlemeler yapılırken kararda, Kırım Tatar Türklerinin yetkili organı olarak kabul edilen Kırım Tatar Milli Meclisi'ne danışılacağı ve işbirliği yapılacağı belirtilmiştir. Böylece Ukrayna devleti, tek taraflı bir düzenleme yapmayacağını ve yerli halk statüsünün çerçevesinin Kırım Tatar Türkleri ile birlikte çizileceğini ilan etmiş olmaktadır.

Kararda dikkat çeken bir başka husus, 2. maddede Kırım Tatar Türklerinin kendi kaderini tayin hakkıyla ilgili hükümdür. Bağımsız Ukrayna devletinin bir parçası olarak Kırım Tatar Türklerinin kendi kaderini tayin hakkının var olduğunun ifade edilmesi, bu hakkın korunmasının ve uygulanmasının güvence altına olduğunun belirtilmesi, RF'nin Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni topraklarına katmasının bir sonucu olarak Ukrayna Yüksek Meclisi'nin kararını etkilemiş görünmektedir. Kararın 8. maddesinde Ukrayna'nın kendi anayasasına aykırı kabul ettiği ve 16.03.2014'te Kırım'da gerçekleştirilen referandumun bir sonucu olarak RF'nin sınırları içinde kalan Kırım Tatar Türklerinin ve diğer grupların siyasi, sosyal ve medeni haklarının kısıtlandığına dikkat çekilmektedir. Bu iddiadan hareketle Kırım Tatar Türklerinin kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Burada, BM Yerli Halkların Hakları Beyannamesi'ne yapılan zımni bir gönderme bulunmaktadır. Öte yandan kendi kaderini tayin etme hakkı, sömürge altında yaşayan topluluklarının bağımsız devlete dönüşmesi sürecinde ortaya çıkan ve BM Antlaşması'nda ilke olarak yer alan bir kavramdır. Daha sonra BM bünyesinde alınan kararlarla birlikte bir taraftan bir hak mertebesine yükselen bu kavram, diğer taraftan uluslararası toplum tarafından ülke bütünlüğüne aykırı olarak kullanılabilecek bir hak olmaktan çıkmıştır. Yeryüzünde sömürge altında yaşayan toplum kalmadığı için uygulamada başvurulabilecek bir hak niteliğine sahip değildir ancak bir devletin kendi sınırları içinde yaşayan bir halkı baskı altında tutup zulme varan uygulamalar gerçekleştirmesi halinde, bu hak gündeme gelebilmektedir. Bununla birlikte, böylesi bir durumda bile bu hakkın kullanılabilmesi, uygulamada güç

görülmektedir.⁴⁴ Dolayısıyla Ukrayna Yüksek Meclisi tarafından alınan kararda, kendi kaderini tayin etme hakkına atıf yapılarak RF sınırları içine alınan Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayan Kırım Tatar Türklerine, sömürgeleşme döneminin bitişiyle birlikte güçlenen bir hak ve BM sistemi içinde yerli halkların haklarıyla ilgili olarak kabul edilen beyanname hatırlatılmaktadır. Böylece bir yandan RF'nin Kırım yarımadasını topraklarına katmasının mevcut uluslararası hukuk kurallarına ve uluslararası toplumun genel kabullerine aykırı olduğu ve RF'nin Kırım'da yaşayan topluluklara baskı yaptığı ileri sürülmüş olmakta; diğer yandan da RF'nin bu uygulamalarına karşı Kırım Tatar Türklerinin bir yerli halk olarak sahip olduğu hukuki dayanağa dikkat çekilmektedir.

Güncel Gelişmeler Işığında Kırım'ın ve Kırım Tatar Türklerinin Durumu

Bilindiği üzere son dönemde Ukrayna sınırları içindeki Kırım Özerk Cumhuriyeti, oldukça hızlı bazı gelişmelere sahne olmuş ve Kırım yarımadası, RF sınırları içine dahil edilmiştir. Kırım'ın RF tarafından ele geçirilmesi, değişik aşamalardan sonra gerçekleşmiştir. Bu sürecin başlangıcı, Kasım 2013'te Ukrayna'da başlayan siyasi krize dayanmaktadır. Söz konusu krizin 23.02.2014'te Kırım yarımadasına sirayet etmesinin ardından Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu, 11.03.2014'te bağımsızlık bildirisi yayımlamış ve 16.03.2014'te yapılan referandum sonucunda da RF'ye bağlanma kararı almıştır.⁴⁵ Bu gelişmelerle eş zamanlı olarak Ukrayna devletinin organları da cevabi nitelikte bazı kararlar yayımlamıştır. Aşağıda, bu gelişmeler ele alınacak ve Ukrayna iç hukuku ile uluslararası hukuk açısından bir değerlendirme yapılacaktır.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin RF'ye Katılma Kararı

Ukrayna'da devam eden siyasi krizin Kırım'a yansımalarının sonuçlarından biri de Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin aldığı RF'ye katılma kararıdır. Bu kararın ortaya çıkış süreci, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin 27.02.2014 tarihli kararıyla başlamıştır. 27.02.2014 tarihinde üniformalı ve silahlı kişilerin Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'ni ve Başbakanlık

44 Kendi kaderini tayin etme hakkının kapsamıyla ilgili örnek olarak bakınız, Mustafa Şahin, *Avrupa Birliği'nin Self-Determinasyon Politikası* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000), s. 8-42; Füsün Arsava, "Self-Determinasyon Hakkı ve Kosova", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt. 5, Sayı. 17, s. 3-4, 7-13.

45 Ukrayna'da başlayan ve Kırım'a sirayet eden krizin kronolojik gelişimi için örnek olarak bakınız, Mehmet Seyfettin Erol, "Ukrayna-Kırım Krizi Ya Da İkinci Yalta Süreci", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı. 41, Bahar 2014, s. 2-5.

binasını ele geçirmesinin ardından toplanan Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi, 25.05.2014 tarihinde referanduma gitme kararı almıştır. Ancak sonraki aşamada, sadece Rus parlamenterlerin katıldığı bir oturumda, referandum tarihi önce 30.03.2014 olarak belirlenmiş, daha sonra 16.03.2014 olarak değiştirilmiştir. Bu referandumda, Kırım'ın RF'nin bir parçası olması ya da 1992 Anayasası'nda belirlenmiş daha geniş yetkilere sahip bir statüde Ukrayna içinde kalması yönünde bir soru sorulması benimsenmiştir.⁴⁶ Ancak bu kararla yetinmeyen Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi 06.03.2014 tarihinde tekrar toplanmış ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin RF'nin bir parçası olması yönünde bir karar⁴⁷ daha alarak süreci hızlandırmıştır. Bu kararda, 16.03.2014'te yapılacak olan referandumun sonucunun beklenmeyeceği de ifade edilmiştir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından verilen bu kararlara karşılık Ukrayna devletinin organları da bazı kararlar almıştır. Söz konusu kararlardan ilki, 28.02.2014 tarihli⁴⁸ ve Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin 27.02.12014 tarihli kararı üzerine Ukrayna Yüksek Meclisi tarafından alınmıştır. Buna göre Ukrayna Yüksek Meclisi, Ukrayna'nın bağımsızlığını, egemenliğini, mevcut sınırlarını kabul eden ve aşağıda ele alınacak olan 05.12.1994 tarihli Budapeşte Memorandumu'na⁴⁹ atıf yapmıştır. ABD, İngiltere, RF, Kuzey İrlanda ve Ukrayna tarafından imzalanan bu belgeyle birlikte Ukrayna'nın egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün garanti altına alındığı hatırlatılarak RF'den, Ukrayna'nın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelik faaliyetlerine son vermesi istenmiştir. Ayrıca belgede imzası bulunan diğer devletlere de çağrıda bulunularak gerekli mekanizmaları harekete geçirmeleri talep edilmiştir.

Ukrayna Yüksek Meclisi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin 06.03.2014 tarihli kararına karşı iki önemli karar daha almıştır. Bunlardan ilki, 11.03.2014 tarihli⁵⁰ ve Ukrayna Yüksek Meclisi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin bahsi geçen kararını değiştirmesini talep etmiştir.⁵⁰ Uk-

46 Habibe Özdal vd., *Ukrayna Siyasi Krizinde Rusya ve Batı'nın Tutumu* (Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2014), s. 6.

47 Karar metni için bakınız, <http://ru.slovoidilo.ua/news/1332/2014-03-06/rada-kryma-reshila-vojt-v-sostav-rf-ne-dozhidayas-referenduma.html>.

48 28.02.2014 tarihli Ukrayna Yüksek Meclisi kararı için bakınız, Ukrayna Yüksek Meclisi Resmi İnternet Sayfası, <http://portal.rada.gov.ua/en/news/News/News/88714.html>.

49 Budapeşte Memorandumu'nun tam metni için bakınız, BM Resmi İnternet Sayfası, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/49/765.

50 Ukrayna Yüksek Meclisi'nin 11.03.2014 tarihli kararının tam metni için bakınız, <http://>

rayna Yüksek Meclisi'nin aldığı bu kararda, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin aldığı kararın Ukrayna Anayasası'nın 1., 2., 20., 73., 133., 134., 137. ve 138. maddeleriyle çeliştiği; bu kararın dış politikayla ilgili olması münasebetiyle Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin yetkisi dışında olduğu belirtilmiş ve söz konusu kararın gözden geçirilmesi talep edilmiştir. Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin 06.03.2014 tarihli kararının Ukrayna iç hukukuna uygun bir hale getirilmemesi durumunda ise Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin yetkilerinin feshedileceği ifade edilmiştir. Nitekim Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin söz konusu kararı değiştirmemesi üzerine Ukrayna Yüksek Meclisi, 15.03.2014 tarihli bir kararla Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin yetkilerini feshetmiştir.⁵¹

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin kararlarına karşılık olarak Ukrayna Anayasa Mahkemesi de 14.03.2014 tarihli bir karar almıştır.⁵² Bu karara göre Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin 06.03.2014 tarihli kararı Ukrayna Anayasası'na aykırı bulunmuştur. Temyiz yolu kapalı olan ve kesin nitelikteki bu kararda, referandumun gerçekleştirilmesi için oluşturulan komisyonun faaliyetlerinin iptal edildiği belirtilerek Kırım Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi'nin referandumla ilgili bütün faaliyetleri ortadan kaldırmaya yönelik eylemlerde bulunması gerektiği ifade edilmiştir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin Bağımsızlık Kararı ve Referandum

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ve Akyar Şehir Konseyi, 11.03.2014 tarihinde aldığı bir kararla bağımsızlığını ilan etmiştir. Bir bildiriyle yapılan bağımsızlık ilanında⁵³ BM Antlaşması, muhtelif uluslararası belgeler ve Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova ile ilgili 22.07.2010 tarihli danışma görüşü dayanak yapılmıştır. 16.03.2014 tarihinde yapılacak referandumda RF'nin bir parçası olma kararının alınması halinde, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Akyar şehri de dahil olmak üzere, bağımsız ve egemen bir devlet olarak ilan edi-

portal.rada.gov.ua/en/news/page/news/News/News/89193.html.

51 Ukrayna Yüksek Meclisi'nin 15.03.2014 tarihli kararının tam metni için bakınız, Ukrayna Yüksek Meclisi Resmi İnternet Sayfası, <http://portal.rada.gov.ua/en/news/page/news/News/News/89664.html>.

52 Ukrayna Anayasa Mahkemesi'nin 14.03.2014 tarihli kararı için bakınız, Ukrayna Anayasa Mahkemesi Resmi İnternet Sayfası, <http://www.ccu.gov.ua/en/doccatalog/list?currDir=238920>.

53 Bildirinin tam metni için bakınız, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi Resmi İnternet Sayfası, <http://www.rada.crimea.ua/app/2988>.

leceği belirtilmiştir. Ayrıca RF'ye, bağımsız ve egemen bir devlet olan Kırım Cumhuriyeti'ni RF'nin bir parçası olarak kabul etmesi için antlaşma yapılması teklif edileceği de bu bağımsızlık ilanında ifade edilmiştir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin ve özel statülü Akyar Şehir Konseyi'nin bağımsızlık ilanı üzerine Ukrayna Anayasa Mahkemesi, 20.03.2014 tarihli bir kararla⁵⁴ Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ve Akyar Şehir Konseyi tarafından yayımlanan bildiriye, Ukrayna Anayasası'na aykırı bulunmuştur. Gerekçe olarak da bağımsız ve egemen bir devlet olan Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne aykırı olan bu bildirinin Ukrayna Anayasası'nın muhtelif maddelerine aykırı olduğu; bağımsızlık ilanının uluslararası hukukta kabul edilmiş kendi kaderini tayin etme hakkıyla bağdaşmadığı ve böyle bir kararın alınabilmesinin bütün Ukrayna düzeyinde yapılacak bir seçime bağlı olduğu; Ukrayna Anayasası'nın bölgesel nitelikli bir bağımsızlık kararının alınmasına imkan tanımadığı ifade edilmiştir.

Değerlendirme

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından alınan referandum kararı, bağımsızlık ilanı ve RF'ye katılma kararı ile Ukrayna Yüksek Meclisi ve Ukrayna Anayasa Mahkemesi tarafından alınan kararlar Ukrayna Anayasası ve uluslararası hukuk açısından değerlendirildiğinde, aşağıdaki kanaatlere ulaşmak mümkündür.

Ukrayna Anayasası Açısından

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin aldığı kararların Ukrayna Anayasası'na uygun olup olmadığını belirlemek için öncelikle Ukrayna Anayasası'nda anayasal düzenle ilgili amir hükümleri belirlemek önem arz etmektedir. Ukrayna Anayasası'nın 5. maddesine göre anayasal düzeni belirleme ve değiştirme hakkı, münhasıran halka aittir ve bu hak hiçbir kişi tarafından gasp edilemeyeceği gibi Ukrayna devleti, devletin kurumları ya da görevlileri tarafından da gasp edilemez. Bu bağlamda, maddede bahsi geçen anayasal düzen içindeki kurallar hiyerarşisinde yer alan hukuk kuralı ise Ukrayna Anayasası'nın 8. maddesinde belirtilmiştir. Maddeye göre Ukrayna Anayasası en yüksek yasal güce sahiptir ve Ukrayna Anayasası'nda düzenlenmiş olan kurallar, doğrudan etkiye sahiptir. 5. ve 8. maddenin getirdiği düzenlemenin

54 Ukrayna Anayasa Mahkemesi'nin 20.03.2014 tarihli kararı için bakınız, Ukrayna Anayasa Mahkemesi Resmi İnternet Sayfası, <http://www.ccu.gov.ua/en/doccatalog/list?currDir=238920>.

bir başka yansıması ise 68. maddededir. 68. maddeye göre herkes Ukrayna Anayasası'na ve yasalarına uymak zorundadır. Dolayısıyla Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından alınan kararların da bahsi geçen maddelerde belirtildiği üzere Ukrayna'nın anayasal düzenine uygun olması gerekmektedir.

Ukrayna Anayasası açısından yapılacak değerlendirmede ele alınması gereken ilk husus, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü değiştirmeye yönelik olarak attığı adımlardır. Ukrayna Anayasası'nın 1. maddesinde Ukrayna'nın egemen, bağımsız, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiş ve 2. maddesinde de Ukrayna'nın egemenliğinin sahip olduğu toprakların tamamını kapsadığı ifade edilmiştir. 2. maddenin son fıkrasında zikredilen bir diğer husus da Ukrayna'nın mevcut sınırları içerisindeki topraklarının bölünemez ve ihlal edilemez olmasıdır. Ukrayna Anayasası'nın 2. maddesinde vurgulanan egemenlik ve toprak bütünlüğü hususu, yine 17. maddede de tekrarlanmıştır. Ayrıca "Ukrayna'nın Toprak Yapısı" başlıklı IX. Bölüm'ün 132. maddesi de Ukrayna devleti topraklarının birliğinden ve bölünmezliğinden bahsetmektedir. Bu maddelerden çıkan sonuç, Ukrayna'nın egemen bir devlet olarak toprak bütünlüğünün kendi anayasasının amir hükümleri arasında yer almış olmasıdır. Dolayısıyla Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından alınan kararlar, Ukrayna'nın egemen bir devlet olarak varlığına ve toprak bütünlüğüne halel getirdiğinden Ukrayna Anayasası'na aykırılık teşkil etmektedir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin aldığı kararlar içinde değerlendirilmesi gereken bir başka husus, referandum kararıdır. Bu çerçevede, Ukrayna Anayasası'nın referandumla ilgili maddelerine bakıldığında 72. ve 73. maddeler öne çıkmaktadır. 73. maddeye göre Ukrayna'nın topraklarının değiştirilmesiyle ilgili konularda, Ukrayna'nın tamamında yapılacak bir referandumla karar verilir. 72. madde ise Ukrayna sathında yapılacak referandumun şartlarını düzenlemektedir. Buna göre kademeli bir referandum talep etme yeter sayısı aranmaktadır. Mevcut bölgelerin (oblast) en az üçte ikisinin talebiyle ve her bölgeden toplanan imza sayısının en az 100.000 olması şartıyla oy hakkına sahip en az 3.000.000 Ukrayna vatandaşının isteğiyle referandum düzenlenir. Şartların sağlanması halinde referandumu düzenleyecek olan organ, Ukrayna Yüksek Meclisi veya Ukrayna Cumhurbaşkanı'dır. Nitekim Ukrayna Anayasası'nın 106. maddesinin 6. bendinde zikredilen Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın yetkileri arasında, Ukrayna sathında yapılacak referandumu ilan etmek ve Ukrayna Anayasası'nın 85. maddesinin 2. bendinde belirtilen Ukrayna Yüksek Meclisi'nin yetkileri arasında da Ukrayna sathında yapılacak

referandumu düzenlemek yer almaktadır. Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından alınan referandum kararı değerlendirildiğinde ise ortaya farklı bir tablo çıkmaktadır. Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin aldığı referandum kararı, Ukrayna topraklarının bir bölümünü teşkil eden Kırım ile ilgilidir. Yani Ukrayna'nın topraklarının değiştirilmesi söz konusudur. Bu durumda, 72. ve 73. maddeler çerçevesinde asgari imza şartlarının tamamlanmış olması ve bütün Ukrayna sathında bir referandum düzenlenmesi gerekmektedir. Ancak Kırım'da 16.03.2014 tarihinde gerçekleştirilen referanduma bakıldığında her iki maddede belirtilen şartların karşılanmadığı görülmektedir. Bu durumda, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından alınan referandum kararı ve düzenlenen referandum, Ukrayna Anayasası'na aykırılık teşkil etmektedir.⁵⁵

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından alınan kararların Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Ukrayna Anayasası ile belirlenen statüsü açısından da değerlendirilmesi gerekmektedir. Ukrayna Anayasası'nın "Ukrayna'nın Toprak Yapısı" başlıklı IX. Bölümü'nün 132. maddesi, yukarıda da bahsedildiği üzere Ukrayna'nın toprak birliğine ve bölünmezliğine vurgu yapmış; 133. maddede ise Ukrayna'nın idari toprak yapısı içinde Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni de zikretmiştir. Ayrıca Ukrayna Anayasası'nın "Kırım Özerk Cumhuriyeti" başlıklı X. Bölümü'nün 134. maddesi, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Ukrayna'nın ayrılmaz bir parçası olduğunu; 135. maddesinin 2. fıkrası, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin yasal tasarruflarının Ukrayna Anayasası'na ve yasalarına aykırı olamayacağını düzenlemiştir. Bunun dışında, 137. ve 138. maddelerde düzenlenen Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yetkileri arasında da Kırım'ın statüsünün değiştirilmesi, Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılıp bağımsız olması, Kırım'ın bir başka devlete bağlanması gibi konularla ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından alınan kararlar, Ukrayna Anayasası'nda Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin statüsünü belirleyen maddelere de aykırılık teşkil etmektedir.

55 Referandum kararının anayasal ilkeler açısından uygun olup olmadığıyla ilgili olarak Avrupa Konseyi bünyesinde faaliyet gösteren Venedik Komisyonu da 21.03.2014 tarihli bir görüş beyan etmiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'nin başvurusu üzerine hazırlanan rapora göre Ukrayna Anayasası, diğer Avrupa Konseyi üyelerinin anayasalarında da olduğu üzere ülkenin bölünmezliği esas almakta ve yerel bir referandumla Ukrayna'dan ayrılma kararı alınmasına izin vermemektedir. Bu sebeple Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin aldığı referandum kararı, Ukrayna Anayasası'na aykırı bulunmuştur. Öte yandan Venedik Komisyonu, Kırım'ın içinde bulunduğu şartların Avrupa'nın demokratik standartlarına uygun bir referandum yapılmasına elverişli olmadığı sonucuna da varmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sayfası, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)002-e).

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin aldığı kararlar üzerine Ukrayna Yüksek Meclisi'nin ve Ukrayna Anayasa Mahkemesi'nin aldığı kararlar da Ukrayna Anayasası açısından değerlendirilmeye muhtaçtır. Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin 06.03.2014 tarihli ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin RF'nin bir parçası olması yönünde aldığı kararına karşılık olarak Ukrayna Yüksek Meclisi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin yetkilerini feshetmiştir. Ukrayna Yüksek Meclisi'nin bu kararı, Ukrayna Anayasası'nın 85. maddesi çerçevesinde alınmış bir karardır. Ukrayna Anayasası'nda Ukrayna Yüksek Meclisi'nin yetkilerini düzenleyen 85. maddenin 28. bendine göre Ukrayna Anayasa Mahkemesi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin Ukrayna Anayasası'nı veya Ukrayna yasalarını ihlal ettiği yönünde bir karar verirse Ukrayna Yüksek Meclisi, görev süresi dolmadan önce Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin yetkilerini feshedebilir. 85. maddenin 28. bendine belirtilen yetkiye dayanarak yukarıda da ele alındığı üzere Ukrayna Anayasa Mahkemesi, 14.03.2014'te, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin 06.03.2014 tarihli kararının Ukrayna Anayasası'na aykırı olduğu yönünde bir karar almıştır. Bu karar üzerine Ukrayna Yüksek Meclisi de kendisine tanınan yetkiyle 85. maddenin 28. bendindeki hükmü işletmiştir. Öte yandan Ukrayna Anayasa Mahkemesi ise Ukrayna Anayasası'nın 150. maddesinin 1. bendine göre Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin yasal tasarrufları hakkında, Ukrayna Anayasası'na uygunluk açısından karar verme yetkisine sahiptir. Nitekim Ukrayna Anayasa Mahkemesi'nin 20.03.2014 tarihli kararında, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin ve Akyar Şehir Konseyi'nin bağımsızlık ilanının Ukrayna Anayasası'na aykırı bulunması da yine Ukrayna Anayasası'nın 150. maddesinin 1. bendine dayanmaktadır. Bu durumda Ukrayna Yüksek Meclisi'nin ve Ukrayna Anayasa Mahkemesi'nin kararları, Ukrayna Anayasası'ndan kaynaklanan yetkilere dayanmaktadır. Dolayısıyla söz konusu organların kararları, Ukrayna Anayasası'na uygundur.

Uluslararası Hukuk Açısından

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin aldığı kararların uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesinde öne çıkan ilk husus, 05.12.1994 tarihli Budapeşte Memorandumu'dur. Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na⁵⁶ Ukrayna'nın katılmasına yönelik olarak imzalanan bu memorandum ABD, RF, İngiltere, Kuzey İrlanda ve Ukrayna tarafından imzalan-

56 Anlaşma metni için bakınız, BM Resmi İnternet Sayfası, http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/pdf/NPTEnglish_Text.pdf.

miştir. Söz konusu belgenin 1. maddesinde garantör devletler, Ukrayna'nın bağımsızlığına, egemenliğine ve mevcut sınırlarına saygı gösterileceğini teyit etmişlerdir. Ayrıca belgenin 2. maddesinde de Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına yönelik güç kullanımından kaçınılması yönünde görüş birliğine varmışlardır. Bu durumda, Budapeşte Memorandumu'nun Ukrayna'nın Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na katılması yönünde bir irade beyanı olmasının yanında, bir devlet olarak Ukrayna'nın bağımsızlığının, egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün garanti altına alındığı uluslararası bir belge niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. İmzacı devletler arasında RF'nin yer alması, doğal olarak RF için de aynı yükümlülüklerin geçerli olması sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından alınan kararlar neticesinde Kırım'ın RF'ye katılması, RF'nin yükümlülüklerini ihlal ettiği anlamına gelmektedir. Bu sebeple Kırım'ın RF'ye katılması, uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmektedir.

Uluslararası hukuk açısından bir başka değerlendirilmesi gereken husus, Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova'nın bağımsızlık ilanına ilişkin danışma görüşüdür.⁵⁷ Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ve Akyar Şehir Konseyi tarafından 11.03.2014 tarihinde alınan bağımsızlık kararında, Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği danışma görüşü temel dayanaklardan biri olmuştur. Uluslararası Adalet Divanı'nın danışma görüşüne konu olan Kosova meselesi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ve Akyar Şehir Konseyi'nin bağımsızlık ilanı ile mukayese edilemeyecek bir durumdur. Zira Kosova, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti tarafından Kosova'daki Arnavut çoğunluğa yönelik etnik temizlik hareketine karşı NATO'nun 24.03.1999-10.06.1999 tarihleri arasında gerçekleştirdiği askeri hareketin akabinde, BM Güvenlik Konseyi'nin 10.06.1999 tarihli ve 1244 sayılı kararıyla geçici uluslararası yönetime bırakılmış bir bölgedir. Uluslararası toplumun çözüm çabalarının sonuçsuz kalması üzerine 17.02.2008 tarihli bir bildiriyle Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi, değişik tartışmalara yol açmış ve BM Genel Kurulu da konuyu Uluslararası Adalet Divanı'na taşımıştır. Uluslararası Adalet Divanı ise BM Genel Kurulu'nun talebini dar bir şekilde yorumlayarak sadece bağımsızlık bildirisini yorumlamış, bildiriye sebeplerinden ve sonuçlarından ayrı bir şekilde bağımsız bir işlem gibi ele almış, ayrılma hakkı ve kendi kaderini tayin etme hakkı gibi meselelere ilişkin görüş beyan etmemiş, Kosova'nın devlet niteliği

57 22.07.2010 tarihli ve 'Kosova Hakkında Tek Taraflı Bağımsızlık Bildirisinin Uluslararası Hukuka Uygunluğu' başlıklı, Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği danışma görüşünün tam metni için bakınız, Uluslararası Adalet Divanı Resmi İnternet Sayfası, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>.

kazanın kazanmadığını irdelememiştir. Uluslararası Adalet Divanı, uluslararası hukuk açısından bağımsızlık bildirisi yayımlaya yasak getiren herhangi bir kuralın var olup olmadığı üzerinde odaklanmıştır.⁵⁸ Bu sebeple Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ve Akyar Şehir Konseyi tarafından yayımlanan bağımsızlık bildirisinde yer alan danışma görüşü, tek başına bir dayanak teşkil etme niteliğine sahip değildir.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ve Akyar Şehir Konseyi tarafından ilan edilen bağımsızlığın kendi kaderini tayin etme hakkı kapsamında düşünülüp düşünülemediği de değerlendirilmesi gereken bir başka husustur. Yukarıda belirtildiği üzere kendi kaderini tayin etme hakkı, sömürge altında yaşayan topluluklarının bağımsız devlete dönüşmesi sürecinde ortaya çıkmış olan bir kavramdır. BM Antlaşması'nda ilke olarak yer alan ve ilerleyen zaman içerisinde BM bünyesinde alınan kararlarla birlikte bir hak seviyesine yükselen bu kavram, ülke bütünlüğüne aykırı olarak kullanılamaz. Bu hakkın kullanılabilmesinin tek yolu, bir devletin kendi sınırları içinde yaşayan bir halkı baskı altında tutması ve zulme varan uygulamalar yapmasıdır. Ancak bu şartların görecelik taşıması, bu hakkın kullanılabilmesini güçleştirmektedir. Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin ve özel statülü Akyar şehrinin ahalisi bakımından kendi kaderini tayin etme hakkı değerlendirildiğinde, bu yerleşim birimlerinin sömürge niteliği taşımadığı açıktır. Öte yandan söz konusu yerlerde yaşayanlara yönelik yaygın ve sistematik bir baskı ya da zulme varan uygulama da kaydedilmemiştir. Tam tersine, Pehlivan'ın da belirttiği gibi ahalinin sosyopolitik yaşama katıldığı, özerk bir cumhuriyete ve dolayısıyla pek çok hakka sahip olduğu bilinmektedir.⁵⁹ Bu sebeple bağımsızlık ilanını, kendi kaderini tayin etme hakkı kapsamında meşru kabul etmek mümkün değildir.

Sonuç

Tarih boyunca her zaman önemini muhafaza etmiş olan ve bu sebeple ciddi çatışma alanlarından birini teşkil eden Kırım yarımadası, Soğuk Savaş'tan sonra bağımsızlığını kazanan Ukrayna'nın bir parçası olmuştur. Üniter bir devlet olan Ukrayna, muhtelif etkenlerden dolayı Kırım'a özel bir statü tanımış ve Kırım, özerk cumhuriyet sıfatıyla Ukrayna idari yapılanması içinde ayrı bir

58 Ayrıntılı bilgi için bakınız, Uğur Samancı, "Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 11, Sayı. 2, 2009, s. 123-194.

59 Oğuz Kaan Pehlivan, "Kırım Referandumla Ukrayna'dan Ayrılabilir Mi?", 14 Mart 2014, http://www.usak.org.tr/analiz_det.php?id=17&cat=365366677.

yere sahip olmuştur. Söz konusu etkenlerden biri de Kırım'ın demografik yapısıdır. Kırım'ın demografik yapısı içinde en önemli unsurlardan biri de Kırım Tatar Türkleridir. Kırım'ın günümüzdeki renkli etnik yapısı içinde Kırım Tatar Türkleri ayrı bir yere sahiptir zira Kırım'ın kadim sakini olmaları münasebetiyle diğer etnik gruplardan daha kıdemli bir geçmişe sahiptirler. Günümüzde yarımada'nın % 12'sini teşkil etmeleri, bu gerçeği değiştirmez çünkü Kırım'ın demografik yapısı, Rus hakimiyetinin başladığı 1783'ten itibaren sistematik bir şekilde değiştirilmiştir. Dolayısıyla Kırım'ın şu anki nüfus dağılımı yapay olup tarihi ve kültürel gerçeklerle bağdaşmamaktadır.

Son dönemde yaşanan hızlı siyasi gelişmelere kadar Ukrayna tarafından Kırım Tatar Türklerine tanınan statü, Ukrayna sınırları içinde yaşayan ve diğer Ukraynca konuşmayan topluluklar için de geçerli olan ulusal azınlık statüsüdür. Yarımada'nın kadim halkı olan Kırım Tatar Türklerinin kendilerine yerli halk statüsü tanınması talepleri uzun yıllar boyunca askıda kalmış, Ukrayna makamları tarafından herhangi bir adım atılmamıştır. Ukrayna'da başlayan siyasi krizin Kırım'a yansımalarının ardından, Şubat 2014'te başlayan gelişmeler neticesinde Kırım'ın RF tarafından ele geçirilmesi üzerine Ukrayna makamları, Kırım Tatar Türklerinin bu talebini hatırlamışlar ve Ukrayna Yüksek Meclisi, Kırım Tatar Türklerini Kırım'ın yerli halkı olarak kabul etmiştir. Bu kararla birlikte Kırım Tatar Türklerinin yeni ve nihai statüsü, yerli halk statüsü olmuştur. Kırım'ın fiilen Ukrayna'nın egemenliğinden çıkması sonrasında alınan bu karar, Ukrayna devletinin konuya yaklaşımını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

27.02.2014'ten itibaren Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından alınan kararlar neticesinde Kırım yarımadası, RF topraklarına katılmıştır. Söz konusu kararların baskı altında alındığı ve Kırım'ın yasama organının iradesini yansıtmadığı bilinmektedir. Öte yandan alınan kararlar, Ukrayna iç hukuku ve uluslararası hukuk açısından değerlendirildiğinde hukuka aykırı bir durum arz etmektedir. Bu kararlar neticesinde yapılan referandum da doğal olarak hukuka aykırı bir nitelik taşımaktadır. Ukrayna'da devam eden kriz sebebiyle Ukrayna merkezi hükümetinin Kırım'da yaratılan fiili duruma müdahalede yetersiz kalması, Kırım'daki ayrılıkçı güçlerin ve RF'nin Kırım'a müdahalesini hukuka uygun ve meşru bir hale getirmez. Bu noktada, uluslararası toplumun yeterince iyi bir sınav veremediği görülmektedir. Uluslararası hukuktaki en önemli kurallardan biri olan kuvvet kullanma yasağının ihlal edilmiş olmasına rağmen önemli ve etkin uluslararası hukuk kişilerinin tepkileri ve uyguladıkları yaptırımlar cılız kalmıştır. Kırım'da yaşananlar, uluslararası toplumun üyeleri açısından uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülük-

lerin bir kez daha sorgulanmasına yol açmıştır. Uluslararası hukuktan kaynaklanan yasakların fiili durum yaratabilen devletler açısından askıya alınabildiği ve benzeri davranışların tekrarlanabildiği bir uluslararası toplum görüntüsü, uluslararası hukukun itibarının azalmasına sebep olmaktadır.

Ukrayna'daki ayrılıkçı güçler ve RF tarafından gerçekleştirilen bir dizi eylem neticesinde, Kırım'ın hukuka aykırı bir şekilde el değiştirmesi her zeminde ve sıklıkla dile getirilmelidir. Gerek uluslararası toplumun güçlü devletleri gerekse itibarlı uluslararası örgütler, her fırsatta Kırım'ın ilhakını kınamalı ve Kırım'ın yeniden Ukrayna topraklarına katılması için RF üzerinde baskı oluşturmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de uluslararası hukuk çerçevesi içinde benzer bir tutum takınmalıdır. Uluslararası hukukun ihlal edilmesine yönelik olarak gösterilmesi gereken tepkiler ciddi seviyede ve etkin olmalıdır zira bu husus, uluslararası toplum içinde uluslararası hukukun itibarını korumak bakımından da önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgül, Hüseyin, *Azınlık Kavramı* (İzmir: Akademi Kitabevi, 2003).
- Akgül, Mehmet Emin, *İdari Örgütlenme ve Siyasi Yönetim İlkesi Olarak Özerklik Kavramı* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2013).
- Albayrak, Mehmet Akif, *Yeşil Ada Kırım* (Ankara: Türk Dünyası Kültür ve Sanat Derneği Yayınları, 2004).
- Anaya, S. James, *Indigenous Peoples in International Law* (New York: Oxford University Press, 2000).
- Arsava, Füsün, "Self-Determinasyon Hakkı ve Kosova", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt. 5, Sayı. 17, 2009, s. 1-21.
- Aydınğün, İsmail, "Ne Doğu Ne Batı, Hem Doğu Hem Batı: Avrasya'nın Geçiş Ülkesi Ukrayna", içinde İsmail Aydınğün ve Çiğdem Balım, der., *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna, Türk Dilli Halklar-Türkiye ile İlişkiler, II. Kitap* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2012).
- Belitser, Natalya, "Indigenous Status for the Crimean Tatars in Ukraine: A History of a Political Debate", <http://www.iccrimea.org/scholarly/indigenous.html>.
- Benedikter, Thomas, *Modern Özerklik Sistemleri* (Ankara: Nika Yayınevi, 2014).
- Bilgin, Ülkü, *Azınlık Hakları ve Türkiye* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007).
- Capotorti, Francesco, *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities* (New York: United Nations Publication, 1979).

- Çavuşoğlu, Naz, *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları* (İstanbul: Su Yayınları, 2001)
- Erol, Mehmet Seyfettin, 'Ukrayna-Kırım Krizi Ya Da İkinci Yalta Süreci', *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 41, Bahar 2014, s. 1-14.
- Fisher, Alan, *Kırım Tatarları* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2009).
- Hablemitoğlu, Necip, *Yüzbinlerin Sürgünü: Kırım'da Türk Soykırımı* (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2004).
- Hekimoğlu, Mehmet Merdan, *Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Açısından Azınlık Hakları ve Türkiye* (Ankara: Detay Yayıncılık, 2007).
- International Labour Standarts Department, *Understanding the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169)* (Geneva: International Labour Organization, 2013).
- Kılınç, Doğan, *Azınlık Hakları* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2013).
- Kingsbury, Benedict, "Indigenous Peoples in International Law: A Constructivist Approach to the Asian Controversy", *The American Journal of International Law*, Cilt. 92, Sayı. 3, July 1998, s. 414-457.
- Kırımlı, Hakan, *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905-1916)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010).
- Kurat, Akdes Nimet, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri* (Ankara: Murat Kitabevi Yayınları, 1992).
- Kurubaş, Erol, *Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı* (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004).
- Macklem, Patrick, "Indigenous Recognition in International Law: Theoretical Observations", *Michigan Journal of International Law*, Cilt. 30, Fall 2008.
- Oguamanam, Chidi, "Indigenous Peoples and International Law: The Making of a Regime", *Queen's Law Journal*, Cilt. 30, Sayı. 1, 2004, s. 348-399.
- Olçar, Kemal, *Karadeniz Politikaları ve Türkiye-Ukrayna Stratejik İlişkileri* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007).
- Oran, Baskın, *Türkiye'de Azınlıklar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006).
- Öraz, Seçil, "The Struggle and the Response in Stalin's Deportation Policy: The Case of Crimean Tatars", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt. 6, Sayı. 2, Kış 2006.
- Özcan, Kemal, *Kırım Türklerinin Varoluş Mücadelesi Kırım Dramı* (İstanbul: Babıalı Kültür Yayıncılığı, 2010).
- Özdal, Habibe vd., *Ukrayna Siyasi Krizinde Rusya ve Batı'nın Tutumu* (Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2014).
- Pehlivan, Oğuz Kaan, "Kırım Referandumla Ukrayna'dan Ayrılabilir Mi?", 14 Mart 2014, http://www.usak.org.tr/analiz_det.php?id=17&cat=365366677.
- Resler, Tamara J., "Dilemmas of Democratisation: Safeguarding Minorities in Russia, Ukraine and Lithuania", *Europe-Asia Studies*, Cilt. 49, Sayı. 1, January 1997, s. 89-106.

- Samancı, Uğur, “Uluslararası Adalet Divanının Kosova’nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 11, Sayı. 2, 2009, s. 123-194.
- Shevel, Oxana, “Crimean Tatars and the Ukrainian State: The Challenge of Politics, the Use of Law, and the Meaning of Rhetoric”, <http://www.iccrimea.org/scholarly/oshevel.html>.
- Şahin, Mustafa, *Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk İşbirliği Kalkınma Ajansı (TİKA), *Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Ukrayna Ülkelerinin Anayasaları* (Ankara: Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Yayını, 1999).
- Terzioğlu, Süleyman Sırrı, “Türkmenistan’ın Azınlıklar Konusundaki Siyaseti”, *Avrasya Dosyası, Türkmenistan Özel*, Cilt. 7, Sayı. 2, Yaz 2001, s. 111-123.
- Terzioğlu, Süleyman Sırrı, *Uluslararası Hukukta Azınlıklar ve Anadilde Eğitim Hakları* (Ankara: Alp Yayınevi, 2007).
- Terzioğlu, Süleyman Sırrı ve Özarslan, Bahadır Bumin, “Azınlıklar Açısından Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, içinde Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efegil, der., *Türkiye-AB İlişkileri: Dış Politika ve İç Yapı Sorunsalları* (Ankara: Alp Yayınevi, 2007)
- Yalçınkaya, Alaeddin, “Karadeniz Politikalarında Anahtar Bölge: Kırım”, içinde Yıldırım Turan vd., der., *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Üzerine 3. Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi: Uyuşmazlık Çözümü, İşbirliği ve Demokratikleşme, Konferans Bildirileri Tam Metinleri* (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2013).
- Yevtoukh, Volodymyr, “National Minorities in Ukraine: Status, Rights, Prospects”, www.instesw.ebox.lublin.pl/ed/ftp/yevtoukh.pdf.
- Гриневецкий, Сергей Рафаилович и др., *Геополитическое Казино Причерноморья*, (Москва: Восток-Запад, 2009).
- Сиборенко, Б. А., ‘Политическая история Крымского ханства’, в С. Я. Козлов и Л. В.
- Чижова, Ответственные редакторы, *Тюркские Народы Крыма*, (Москва: Наука, 2003).

Yazarın Kısa Özgeçmişi / Biography of the Author

Bahadır Bumin Özarslan, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi’nden 2000 yılında mezun oldu. 2006 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Kamu Hukuku Bölümü, Avrupa Birliği Hukuku alanında yüksek lisans derecesi ve 2012 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Kamu Hukuku Bölümü’nden doktora dere-

cesi aldı. Halen Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı'nda çalışmaktadır. Çalışma alanları, uluslararası kamu hukuku çerçevesinde uluslararası örgütler, uluslararası ceza hukuku ve Türk Dünyası'dır.

Bahadır Bumin Özarslan graduated from Faculty of Law, Dokuz Eylül University in 2000. He received MA degree from Department of Public Law, Dokuz Eylül University in European Union Law in 2006, and PhD degree from Department of Public Law, Dokuz Eylül University in 2012. He is currently working in the Department of International Law, Faculty of Law, Hacettepe University. His research areas include international organizations, international criminal law, and Turkic World in the framework of international public law.